

Univerzita Hradec Králové
Pedagogická fakulta
Katedra filosofie a společenských věd

Gender ve výuce Výchovy k občanství

Diplomová práce

Autor: Bc. Nikola Špryňarová
Studijní program: N7503 Učitelství pro základní školy (2. stupeň)
Studijní obor: Učitelství pro 2. stupeň ZŠ - anglický jazyk a literatura
Učitelství pro 2. stupeň ZŠ - občanská nauka
Vedoucí práce: Mgr. Hana Šebestová

Hradec Králové, 2018

Zadání diplomové práce

Autor: Nikola Špryňarová
Studium: P15P1061
Studijní program: N7503 Učitelství pro základní školy
Studijní obor: Učitelství pro 2. stupeň ZŠ - anglický jazyk a literatura, Učitelství pro 2. stupeň ZŠ - společný základ

Název diplomové práce: Gender ve výuce Výchovy k občanství

Název diplomové práce AJ: Gender in Lessons of Civics

Cíl, metody, literatura, předpoklady:

Diplomová práce se zabývá problematikou genderu a zahrnutím tohoto tématu do předmětu Výchovy k občanství na základní škole. V teoretické části bude pojem gender teoreticky vymezen a bude sledována možnost zahrnutí tématu gender do výuky Výchovy k občanství dle RVP ZV. Cílem praktické části je vytvoření metodické příručky s aktivitami a reflexemi, jak dané téma rozvíjet v hodinách Výchovy k občanství. Metoda: analýza dokumentů, výukové metodické postupy a jejich reflexe

Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání [online]. Praha: MŠMT, 2013 [cit. 2013- 10- 30]. Dostupné z: <http://www.msmt.cz/vzdelavani/zakladni-skolstvi/upraveny-ramcovy-vzdelavaci-program-pro-zakladni-vzdelavani.docx>, Gender ve škole: příručka pro vyučující předmětů občanská výchova, občanská nauka a základy společenských věd na základních a středních školách. Praha: Otevřená společnost, 2005, 191 s. ISBN 80-903331-2-5. JARKOVSKÁ, Lucie. Gender ve škole: příručka pro budoucí i současné učitelky a učitele. Praha: Otevřená společnost, 2006, 67 s. ISBN 80-903331-5-X. RENZETTI, Claire M., DANIEL J., CURRAN. Ženy muži a společnost. 1. vyd. Praha: Karolinum, 2003, 642 s. ISBN 80-246-0525-2. VALDROVÁ, Jana. Gender a společnost: [vysokoškolská učebnice pro nesociologické směry magisterských a bakalářských studií]. V Ústí nad Labem: Univerzita J. E. Purkyně, 2006, 236 s. Skripta. ISBN 80-7044-808-3.

Garantující pracoviště: Katedra filosofie a společenských věd, Filozofická fakulta

Vedoucí práce: Mgr. Hana Šebestová

Datum zadání závěrečné práce: 23.1.2016

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem tuto diplomovou práci vypracovala pod vedením vedoucí práce samostatně a uvedla jsem všechny použité prameny a literaturu.

V Hradci Králové dne 12. 4. 2018

Anotace

ŠPRYŇAROVÁ, NIKOLA. *Gender ve výuce Výchovy k občanství*. Hradec Králové: Pedagogická fakulta Univerzity Hradec Králové, 2018. 95 s. Diplomová práce.

Diplomová práce s názvem „Gender ve výuce Výchovy k občanství“ pojednává o problematice genderu a jeho implementaci do vzdělávacího oboru Výchova k občanství na základní škole. Teoretická část vymezuje samotný pojem gender a genderová role. Pozornost je zde věnována mimo jiné genderovým stereotypům a v neposlední řadě je zde rozebrán vztah genderu a školství. Dále se kapitola zabývá charakteristikou Rámcového vzdělávacího programu pro základní vzdělávání včetně vzdělávací oblasti Člověk a společnost a vzdělávacího oboru Výchova k občanství. V závěru teoretické části diplomové práce jsou popsány výukové metody. V praktické části diplomová práce představuje soubor metodických námětů v podobně jednotlivých aktivit, jak téma gender rozvíjet v hodinách Výchovy k občanství.

Klíčová slova: Gender, genderové role, genderové stereotypy, Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání, Výchova k občanství, výukové metody, soubor metodických námětů

Annotation

ŠPRYŇAROVÁ, NIKOLA. *Gender in Lessons of Civics*. Hradec Králové: Faculty of Education, University of Hradec Králové, 2018. 95 pp. Diploma Thesis.

The diploma thesis “Gender in Lessons of Civics” deals with the problems of gender and its implementation in the educational field of Civics. The theoretical part defines the concept gender and gender roles, describes gender stereotypes and the relationship of gender and schools. The thesis is further focused on the characteristics of the Framework Educational Programme for Basic Education including the educational area of Humans and Society and the educational field of Civics. Teaching methods are described at the end of the theoretical part of the diploma thesis. The practical part of the final work includes the set of methodological materials/activities targeted to the topic of gender and how can it be developed in lessons of Civics.

Keywords: Gender, gender roles, gender stereotypes, Framework Educational Programme for Basic Education, Civics, teaching methods, set of methodological materials/activities

Poděkování

Především bych ráda poděkovala mé vedoucí diplomové práce Mgr. Haně Šebestové za odborné vedení, podporu a podnětné rady, které přispěly k realizaci a úspěšnému dokončení práce. Dále bych chtěla poděkovat všem, kteří mi byli nápomocni a obohatili mě svými postřehy a poznatky při vypracování této závěrečné práce.

Obsah

Úvod	9
Teoretická část.....	11
1 Gender.....	11
1.1 Definice a charakteristika	11
1.2 Genderové role.....	12
1.3 Genderové stereotypy	14
1.4 Gender a školství	16
2 Rámcový vzdělávací program (RVP).....	19
2.1 Obecná charakteristika.....	19
2.2 Vzdělávací oblast Člověk a společnost.....	22
2.3 Vzdělávací obor Výchova k občanství	23
2.4 Gender v rámci Rámcového vzdělávacího programu pro základní vzdělávání..	26
2.4.1 Gender v rámci vzdělávacího oboru Výchova k občanství	27
3 Výukové metody.....	30
3.1 Definice a obecná charakteristika výukových metod	30
3.2 Obecná klasifikace výukových metod	31
3.3 Aktivizující výukové metody	33
3.3.1 Diskusivní metody	33
3.3.2 Inscenační metody	34
3.3.3 Situační metody	34
3.3.4 Didaktická hra.....	35
3.3.5 Metody heuristické, řešení problémů	36
Praktická část.....	38
4 Soubor metodických námětů	38

4.1 Metodický námět č. 1	39
4.2 Metodický námět č. 2	42
4.3 Metodický námět č. 3	44
4.4 Metodický námět č. 4	47
4.5 Metodický námět č. 5	49
4.6 Metodický námět č. 6	51
4.7 Metodický námět č. 7	53
4.8 Metodický námět č. 8	55
4.9 Metodický námět č. 9	58
4.10 Metodický námět č. 10	60
4.11 Metodický námět č. 11	63
4.12 Metodický námět č. 12	65
4.13 Metodický námět č. 13	67
4.14 Metodický námět č. 14	69
4.15 Metodický námět č. 15	71
Závěr.....	73
Použité zdroje	75
Seznam použitých zkratk	79
Seznam tabulek.....	80
Seznam příloh.....	81

Úvod

Problematika nerovností a rozdílů mezi ženami a muži se v dnešní době stává stále více diskutovaným tématem. S okruhem nerovností mezi oběma pohlavími se můžeme nejčastěji setkat například v pracovní rovině, kdy se pro určité pracovní pozice upřednostňují muži před ženami. Dalšími řešenými oblastmi ve společnosti z hlediska nerovností mezi oběma pohlavími jsou například práva mužů a žen, odlišná platová ohodnocení, zastoupení žen a mužů v politice atd. Diskuse zaměřené na rozdíly mezi ženami a muži se zase nejvíce týkají roviny myšlení, chování, prožívání, vlastností či projevování emocí. Otázkami rovnocenného přístupu k ženám a mužům se zabývají genderová studia, jejichž předmětem zkoumání je role žen a mužů ve společnosti ve snaze odstranit genderové stereotypy, které jsou v naší společnosti a kultuře zažitě.

Již samotný výraz gender je výrazem moderním a zaplavuje v posledních pár letech veřejných prostor. Hojně je termín gender užíván také v médiích a přináší tak řadu nových aspektů do společenského povědomí. Občas se můžeme setkat s negativními postoji, které může tématu genderu vyvolávat. Lze konstatovat, že je tento problém způsoben tím, že je naše společnost o této tematice nedostatečně nebo i mylně informovaná a například z médií získáváme nedostatečné či zkreslené informace o genderové problematice.

Výběr tématu této diplomové práce tedy byl inspirován stále se častěji objevujícími diskusemi nad kulturně vytvořenými odlišnostmi mezi ženami a muži a také požadavkem rovnosti mužů a žen, a to téměř ve všech oblastech. Výjimkou tedy není ani oblast školství a výuky samotné. Právě na učitele a učitelky společenských předmětů, jako je například Výchova k občanství, Etická výchova a Základy společenských věd, je kladen požadavek obeznamovat své žáky se základy tématu gender. V souvislosti s tímto faktem vzniká otázka, jak tedy tento fenomén poslední doby žákům jednoduše, srozumitelně a zábavně zprostředkovat? Prostřednictvím jakých aktivit a za pomoci využití kterých výukových metod?

Diplomová práce s názvem „*Gender ve výuce Výchovy k občanství*“ se zabývá problematikou genderu a jeho zahrnutí do vzdělávacího oboru Výchova k občanství na základní škole. Cílem závěrečné práce bylo pojem genderu teoreticky vymezit a zohlednit jeho možnost implementace do výuky vzdělávacího oboru Výchova k občanství dle

Rámcového vzdělávacího programu pro základní vzdělávání. Následně bylo cílem vytvořit soubor metodických námětů v podobě jednotlivých aktivit s reflexemi, jak dané téma rozvíjet v hodinách Výchovy k občanství na základních školách.

Diplomová práce je rozdělena na část teoretickou a část praktickou. Úvodní kapitola teoretické části shrnuje obecné informace o genderu jako jedné ze základních kategorií sociálních věd. Zabývá se vysvětlením termínu „gender“ jako takového včetně jeho základní charakteristiky a popisem genderových rolí. Dále je v kapitole pozornost věnována genderovým stereotypům a v neposlední řadě je zde rozebrán vztah genderu a školství.

Druhá kapitola zahrnuje obecnou charakteristiku Rámcového vzdělávacího programu pro základní vzdělávání, podrobněji je zde rozebrána vzdělávací oblast Člověk a společnost a do ní spadající vzdělávací obor Výchova k občanství. V kapitole je dále poukázáno na konkrétní příklady, jak je téma genderu obecně zahrnuto v Rámcovém vzdělávacím programu pro základní vzdělávání a jak je implementováno v rámci samotného vzdělávacího oboru Výchova k občanství, přičemž je zde zohledněno, jak je dané téma možné v těchto hodinách dále rozvíjet.

Třetí kapitola je zaměřena na výukové metody a jejich obecnou charakteristiku, dále je zde uvedena klasifikace výukových metod, také jsou zde zmíněny a stručně popsány jednotlivé aktivizující výukové metody.

Tyto tři kapitoly jsou pro diplomovou práci nezbytné, jelikož definují základní problematiku, kterou se závěrečná práce zabývá.

Čtvrtá kapitola je praktickou částí diplomové práce. Představuje soubor metodických námětů v podobě jednotlivých aktivit, jak téma gender rozvíjet v hodinách Výchovy k občanství na základních školách. Jednotlivé aktivity jsou psány formou metodických listů obsahujících základní didaktické kategorie. Jednotlivé aktivity jsou doplněny o vytvořené potřebné materiály v podobě pracovních listů, které jsou obsahem příloh v diplomové práci.

Při psaní této závěrečné práce byly využity následující metody: analýza dostupné literatury, odborných článků a metodických příruček, které se zabývají danou problematikou. Při tvorbě souboru metodických námětů bylo využito jak vlastních autorčiných nápadů a zkušeností, vycházejících z absolvovaných pedagogických praxí, tak již dostupných výukových materiálů.

Teoretická část

1 Gender

1.1 Definice a charakteristika

Historie pojmu gender je poměrně krátká. Potřeba definovat tento pojem se začala objevovat až v průběhu 20. století, a to právě v souvislosti s aktivizací ženského hnutí. Právě ve spojení s aktivizací tohoto hnutí vyvstala otázka systematických nerovností mezi muži a ženami ve vyspělých západních zemích. Aktivizace ženského hnutí v minulém století nebyla však jedinou příčinou, důležitou roli sehrál také rozvoj řady sociálněvědních disciplín. Mezi hlavní disciplíny je uváděna například antropologie, sociologie či psychologie (Smetáčková, 2006). Z hlediska vědeckého představuje gender jednu ze základních kategorií v sociálních vědách a především také v genderových studiích (tzv. gender studies). Genderová studia jsou označována jako interdisciplinární obor zkoumající různé úrovně vztahů mezi ženami a muži, jak ve své knize uvádějí Vlková se Smetáčkovou (2005). Autorky dále dodávají, že tato studia vznikla především z důvodu, že se ukázalo, že není možné uvažovat o ženách a mužích jako o biologicky opozičních kategoriích. Ženy a muži nejsou homogenními skupinami, a tudíž jejich charakteristika nemůže vycházet pouze z biologického hlediska.

Valdrová (2006) uvádí, že termín gender byl převzat z anglického jazyka a je překládán jako sociální pohlaví, též také jako sociální rod. Renzetti a Curran (2003, s. 527) popisuje pojem gender jako „*Společensky utvářené postoje a modely chování, obvykle dichotomicky dělené na mužské a ženské.*“ Gender je ve své podstatě možné chápat také jako vyjádření představy, že lidské bytosti jsou děleny do dvou skupin, tedy na ženy a muže, přičemž mají do značné míry odlišné mužské (maskulinní) a ženské (femininní) charakteristiky, schopnosti a vlastnosti (Smetáčková, 2006). Vlková a Smetáčková (2005) ve své další knize pojem vysvětlují jako sociálně utvářený soubor zájmů, vzhledu, vlastností nebo chování, přičemž tento soubor zájmů, vzhledu, vlastností

a chování je v určité společnosti spojován s obrazem ženy či muže. Dále dodávají, že ženské a mužské charakteristiky jsou proměnlivé, a to nejen kulturně – odlišnost v rámci různých kultur, ale i historicky, tedy v různých historických obdobích. Ideální ženské a mužské charakteristiky jsou vytvářeny společností a reprodukovány prostřednictvím socializace, nikoliv tomu není tak, že plynou z biologické přirozenosti žen a mužů. „*Socializace je proces, jehož prostřednictvím si lidé předávají a vstřebávají společenské hodnoty a normy, včetně těch, které se týkají genderu*“ (Renzetti a Curran, 2003, str. 93). Právě procesem socializace se z jedince, který je narozen s určitým biologickým pohlavím, stává žena či muž se vším, co k tomu v dané společnosti patří (Vlková a Smetáčková, 2005).

Giddens (2013) klade důraz na nutnost odlišovat pojem gender a pojem pohlaví a tyto pojmy nezaměňovat. Dodává, že rozlišovat mezi těmito pojmy je důležité vzhledem k faktu, že ne všechny změny mezi mužem a ženou musí v zásadě pramenit z jejich biologického kódu. Zatímco gender se zabývá psychosociální stránkou a pojednává tedy nejen o rozdílech sociálních, ale také o rozdílech v kulturním prostředí, pohlaví je chápáno výhradně v biologickém smyslu. Pohlaví lze vysvětlit jako biologicky podmíněné rozdíly mezi ženami a muži, které jsou univerzální. Jedná se o biologické vlastnosti – odlišnosti pohlavních orgánů a reprodukčních dispozic, které odlišují ženy a muže (ČSÚ, 2016). „*Pohlaví*“ je tedy termín biologický, kdežto pojem „*gender*“ psychologicko-kulturní (Oakleyová, 2000).

1.2 Genderové role

Role je pojem, kterému sociologie a psychologie přikládá různé významy. Nejčastěji se můžeme setkat s vysvětlením obecným, kdy je termín role vysvětlován jako „*soubor směrnic, předpisů a pravidel chování, určujících specifické chování osobnosti*“ (Karsten, 2006, s. 63). Genderové role jsou podle Renzettiho a Currana (2003, s. 527) „*společenské role předepisované členům společnosti na základě jejich pohlaví.*“ Valdřová (2006) zase definuje termín jako soubor zjevných i skrytých, nepsaných předpisů, jež jsou platné pro chování a jednání žen, mužů a vztahů mezi nimi. Nejčastěji se setkáváme s vytvářením genderových rolí v oblasti rodiny, vzdělávacího systému, zaměstnání, společenských norem a hodnot.

Proces učení se genderovým rolím začíná už v samotném prostředí narození dítěte, tedy nejčastěji již v porodnici. Dítě bývá po narození okamžitě klasifikováno podle pohlaví a je mu tak připisován určitý gender. O klukovi se řekne, jaký to bude ale „chlapák“, o holčičce zase, že to bude „fešanda“ (Oakleyová, 2000). Postupem času se učení příslušným rolím u dětí značně zintenzivňuje. Napomáhá jim k tomu jejich okolí (rodiče, škola, média...). Ze strany okolí dochází k oceňování projevů správných a naopak k usměrňování těch nesprávných. Jako korigující nástroj se nejčastěji užívá jazyk, kdy dítěti v pozici rodiče řekneme například: „tohle děvčata neříkají,“ „kluci si s panenkami nehrají.“ Dítě pak z našeho chování zachycuje zpětnou vazbu – učí se, jak se projevovat žensky či mužsky. Tři roky je věk, kdy začíná být dítě schopno třídit osoby a jevy ve svém okolí a dochází k prohlubování vnímání genderové identity jich samotných (Renzetti a Curran, 2003). Oakleyová (2000) ve své knize zdůrazňuje, že děti si neosvojují genderové role a genderovou identitu od svých rodičů mechanicky, ale děje se tak skrze tzv. identifikaci se s nimi. V podstatě se dítě chce svému rodiči podobat, což ho motivuje, aby se chovalo stejně jako on.

Hračky a hry, se kterými dítě přichází do styku, mají zásadní vliv na utváření jejich ženské, nebo mužské identity. Příručka *Růžový a modrý svět* (in Valdřová, 2006) charakterizuje toto období jako nástup „imperativu růžové a modré“. Typickým příkladem je propagace hraček v reklamních letáčích, kdy hračky pro děvčata najdeme pod růžově, případně fialově laděnými stránkami, zatímco hračky pro chlapce pod stránkami modrými. Zaměříme-li se na názvy samotných hraček, hračky pro dívky nesou názvy *Pro malé parádnice, Pro malé hospodyňky, Hrajeme si na maminky*, u chlapců se spíše setkáme s tituly jako *Mladým vědcům a tvůrcům, Pro malé dobrodruhy* apod. Ve filmech určených pro děti i v dětské literatuře samotné lze také vidět stereotypní ztvárnění ženských a mužských rolí. Muži/chlapci jsou vyobrazováni v podobě odvážných, dynamických hrdinů a ženy/dívky v podání křehkých, pasivních krás, které se nechávají vysvobodit z nebezpečí. U chlapců se cení výkony a chytrost, u dívek atraktivní vzhled (Valdřová, 2006).

1.3 Genderové stereotypy

Lidé se při svém jednání s druhými dopouští určitých stereotypů, tedy dopouští se jakéhosi „označování“ (pozitivního či negativního) určitých společenských skupin. Výjimkou nejsou ani skupiny mužů a žen, v souvislosti s kterými se lidé dopouští tzv. stereotypů genderových. Genderový stereotyp zjednodušuje a paušalizuje obecné popisy maskulinity a feminity. Jedná se tedy o zjednodušující popisy toho, jak má vypadat „maskulinní muž“ a „femininní žena“. Genderové stereotypy jsou univerzálně platné, to znamená, že je předpokládáno, že všichni příslušníci daného pohlaví sdílejí charakteristiky tvořící daný genderový stereotyp. Nutno podotknout, že mnozí příslušníci ženského a mužského pohlaví se ve skutečnosti oněm stereotypním charakteristikám vymykají (Renzetti a Curran, 2003).

Společnost uznává dva bipolární extrémny – hegemonní maskulinita a naproti tomu preferovaná feminita (Valdrová, 2006). Podle těchto požadavků, jak uvádí Renzetti a Curran (2003), je od ženy ve společnosti očekáváno, že bude oblečena spíše do šatů než do kalhot, bude povahově pasivní, závislá a především citově založená. Měla by vynikat smyslem pro romantiku, pečováním o vlastní zevnějšek a naopak lehce zaostávat v technické zdatnosti. Dále by u ženy měl převládat pečovatelský přístup vůči druhým. U mužů je tomu právě naopak. Očekává se, že muž bude ve společnosti oděn do kalhot. Bude vystupovat nezávisle s tendencí se prosazovat a také bude ovládat své city. Na muže bude nahlíženo jako na soupeřivého, ambiciózního a oproti ženě technicky zdatného. Podle Valdrové (2006) preferované požadavky maskulinity naplňuje muž, který je heterosexuální, soutěživý, dobře stavěný a zdravý, logicky uvažující, s dobrou pracovní morálkou a výkonností jak v sexu, tak i ve sportu a měl by jednat bez jakýchkoliv emocí. Oproti mužům, ženy by měly být citlivé, starostlivé, empatické a s potřebou pečovat o druhé. U osob ženského pohlaví se projevy nevraživosti či dokonce agrese považují za nepatřičné.

Rozlišením stereotypních vlastností ve své knize zabývá také Linda Brannonová (2005), která představuje rozlišení ženských a mužských vlastností na pozitivní a negativní (viz tabulka č. 1).

ŽENSKÉ VLASTNOSTI		MUŽSKÉ VLASTNOSTI	
Pozitivní	Negativní	Pozitivní	Negativní
Trpělivá	Bázlivá	Silný	Agresivní
Citlivá	Slabá	Sebevědomý	Panovačný
Oddaná	Potřebuje svolení	Rázný	Sarkastický
Zodpovědná	Závislá	Mocný	Nezdvořilý
Vnímavá	Nervózní	Bezstarostný	Cítí se nadřazený

Tabulka č. 1: Rozložení vlastností na negativní a pozitivní podle Lindy Brannonové

Na základě veřejných diskusí o podobách ženství a mužství v druhé polovině 20. století badatelka Karin Hausen (in Valdřová, 2006) shromáždila genderové požadavky do následující tabulky:

MUŽI	ŽENY
Předurčení pro	Předurčeny pro
Vnější prostor	Vnitřní prostor
Dálku	Blížkost
Veřejný život	Domácký život
Aktivita	Pasivita
Energie, síla, vůle	Slabost
Pevnost	Kolísavost
Statečnost, odvaha	Skromnost
Konat	Být
Samostatný	Závislá
Usilující, cílevědomý, ovlivňující	Pilná, příčinnivá
Dobývající	Uchovávající
Poskytující	Přijímající
Schopnost prosadit se	Přizpůsobení, sebezapření
Násilí	Láska, dobrotivost
Nepřátelství	Sympatie
Racionalita	Emocionalita

Oduševnělost	Citovost
Rozum	Vstřícnost
Myšlení	Ochota přijímat
Vědění	Víra
Abstrahovat, vynášet úsudek	Porozumět
Ctnost	Ctnosti
Důstojnost	Stydlivost, cudnost
	Zručnost
	Laskavost, takt
	Půvab, krása, schopnost činit svět krásnějším

Tabulka č. 2: Genderové imperativy podle Karin Hausen

1.4 Gender a školství

Naše identita, ať už mužská či ženská, vzniká na základě různých vlivů. Důležitou roli hrají tedy nejen naše osobní dispozice, biologické danosti a společenská očekávání, ale značným podílem se na utváření naší identity podílí právě také instituce, ve kterých se pohybujeme. Vhodným příkladem takové instituce je škola (Smetáčková, 2006).

Škola je dnes institucí, která má klíčový význam pro jednotlivce i pro společnost, je místem, kde se seznamujeme s kulturou společnosti a získáváme orientaci ve světě. Děti a mladiství ve škole tráví tak značné množství času, že je významným faktorem pro jejich osobní a sociální vývoj. Na základě výše zmíněných faktorů je škola brána jako instituce, která má vliv na utváření genderové identity nás samotných. Škola a pedagogové v ní působící mohou podporovat, nebo naopak nabourávat genderové stereotypy. Zapříčiněno je to genderovými očekáváním, která jsou na žáky kladena a také tím, jaké genderové vzorce škola svým svěřencům předkládá (Vlková a Smetáčková, 2005).

Gender je ve škole přítomen na pěti různých rovinách. První rovina spočívá v **oddělení úkolů a fyzického prostoru** určeného ženám a mužům. V souvislosti se školou se jedná především o oddělení ženských a mužských šaten či například zadávání drobných oprav chlapcům a například zalévání květin dívkám. Druhá rovina se

týká **konstrukce symbolů a představ**, které podporují a vysvětlují praktické genderové oddělení činností a oblastí. Ve škole se tak můžeme setkat s tvrzením, že organizace školních akcí, besídek nebo úprava nástěnek jsou činnosti vhodné pro dívky, jelikož jsou více kulturně a esteticky orientovány než chlapci. Do třetí roviny, ve které můžeme pozorovat gender, patří **formální a neformální pravidla komunikace** mezi ženami a muži v dané organizaci. V tomto případě se lze setkat s očekáváním gentlemanského chování od mužů - učitelů vůči ženám – učitelkám. Čtvrtá rovina zahrnuje **osobní identitu členů/ek organizace**. Osobní identita zahrnuje jak jejich genderovou příslušnost, tak i příslušnost k určitému povolání. V praxi tomu lze porozumět tak, že důraz v představě učitelství kladený ženami/muži by měl odpovídat ženským/mužským genderovým rolím. U žen se jedná například o mateřství, emoce, výchovu, u mužů zase o vzdělávání, racionalitu a odstup. Pokud se jedinci od tohoto schématu příliš odlišují, mohou se setkat s nesouhlasem svého okolí. Poslední, pátou rovinou, jsou **principy života v organizaci**. Tato rovina spočívá v převládající atmosféře, která jednotlivé členy/ky organizace vede skoro automaticky k určitému chování (Smetáčková, 2006).

Zaměříme-li se na další sféru genderových aspektů v prostředí školy, nesmíme zapomenout zmínit samotné uspořádání fyzického prostoru. Smetáčková (2006) ve své knize vysvětluje, že ve škole najdeme určitá místa, která jsou jednoduše ženská nebo mužská. Typickým příkladem jsou záchody. V tomto případě se jedná o prostory, které jsou jako mužské či ženské přímo označovány. Ve škole se však můžeme setkat i s místy, které oficiální označení (není zde nápis, že smí vstoupit pouze osoby jednoho pohlaví) nenesou a i přesto se v nich sdružují spíše muži nebo ženy. Je to z jakéhosi důvodu, že symbolické spojení s jedním pohlavím způsobuje, že se v něm druhé pohlaví necítí patřičně, dokonce může být onen prostor považován jedním nebo druhým pohlavím za svůj a ty druhé z něho vylučovat. Za mužské prostory bývají brány klíčové prostory školy, ředitelna, školníková dílna nebo centrum pro správu počítačových sítí. Na druhou stranu kabinet školního psychologa, kabinety „měkkých“ předmětů, družina a sklady pro uklízečky jsou zase brány jako prostory pro ženské pohlaví. I na samotných chodbách vidíme, že dívky a chlapci mají tendenci zdržovat se na odlišných místech. U chlapců to mohou být počítačové koutky a místa spojená se sportem (například ping-pongové stoly, školní hřiště), u dívek jde o místa, která jsou, jak píše Grugeon (in Sme-

táčková, 2006) jakoby v pozadí vůči místům opanovanými chlapci. Je nutno podotknout, že tato tvrzení, neplatí absolutně a závisí na dalších faktorech.

Podobně genderované, jako již zmíněné fyzické prostory, jsou i školní předměty. K segregaci dochází buď v rámci povinně volitelných předmětů (literární kroužek je brán spíše jako dívčí a počítačový kroužek zase jako chlapecký), anebo v předmětech dělených na dvě skupiny na základě pohlaví, tedy například tělesná výchova. Zatímco dívčí hodiny tělesné výchovy se zaměřují na gymnastiku, formování postavy a z kolektivních sportů na volejbal, během hodin je kladen důraz na zdravý životní styl, u hodin chlapců se upřednostňuje atletika, fotbal a jsou vedeni k soutěživosti a k podávání maximální výkonů (Diller, Houston in Smetáčková, 2006).

Zaměříme-li se na dívky a chlapce v procesu vzdělávání, lze konstatovat, že se obě pohlaví projevují odlišně. Z provedených výzkumů vyplývá, že nejvíce viditelné rozdíly jsou ve školním prospěchu, v prospívání v rámci jednotlivých předmětů samotných a v neposlední řadě také v aktivitě. Dívky jsou na základních i středních školách lépe hodnoceny než chlapci, je tomu díky schopnosti lépe se přizpůsobovat současné školním nárokům. Žákyně jsou také mnohem více kritické ke svým výkonům, u chlapců zase převažuje spíše hodnocení velkorysě (Zormanová, 2014). Na otázku, zda se liší přístup k žákům a k žákyním, učitelé obvykle odpovídají, že nikoliv. Výzkumy však ukazují, že chlapci, častěji než dívky, komunikují s vyučujícím a ten jim také věnuje během vyučování více pozornosti. Právě chlapci také během vyučování častěji reagují na otázky vyučujícího, jak uvádí Renzetti a Curran (2003). Myra a David Sadkerovi (in Renzetti a Curran, 2003) zjistili, že u chlapců je kladen větší důraz na vyhledávání a opravování vlastních chyb. Chlapci jsou také ve srovnání s dívkami více stavěni před náročnější úkoly. Zatímco u dívek je vyzdvihována úprava zevnějšku a vystupování, chlapci jsou spíše chváleni za intelektuální výkon. Focks (in Valdřová, 2006) zase tvrdí, že děvčatům se věnuje během vyučování méně času právě z důvodu, že na rozdíl od chlapců tolik „nezlobí“. Dále shrnuje, že u dívek se oceňuje píle, svědomitost, čistota, u chlapců zase odvaha, statečnost a originalita v nápadech. Dívky vidíme často v činnostech související se staráním se o třídu (úklid), chlapci mají na starost obsluhu techniky, nošení pomůcek a také se jim svěřuje vedení týmu/skupiny.

2 Rámcový vzdělávací program (RVP)

2.1 Obecná charakteristika

V souladu s principy kurikulární politiky zformulovanými v Národním programu rozvoje vzdělávání v ČR (tzv. Bílé knize) a zakotvenými v zákoně č. 561/2004 Sb., o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání (školském zákoně), ve znění pozdějších předpisů, se do vzdělávací soustavy zavádí nový systém kurikulárních dokumentů pro vzdělávání žáků od 3 do 19 let. Kurikulární dokumenty jsou vytvářeny na dvou úrovních – státní a školní. Státní roven zahrnuje **Národní program vzdělávání a rámcové vzdělávací programy**. Do školní úrovně spadají **školní vzdělávací programy**, které si vytvářejí jednotlivé školy samostatně (RVP ZV, 2017).

„Rámcový vzdělávací program (RVP) je závazný kurikulární dokument nejvyšší úrovně pro školství v České republice, jehož záměrem je vymezit výsledky vzdělávání a soubor učiva, které je škola povinna zařadit do svých školních vzdělávacích programů jakožto pro žáky závazné k osvojení“ (Zormanová, 2014, s. 75). Rámcové vzdělávací programy jsou děleny podle jednotlivých etap vzdělávání a typu škol. Zormanová (2014) ve své knize uvádí následující typy rámcových vzdělávacích programů:

- RVP PV: Rámcový vzdělávací program pro předškolní vzdělávání,
- RVP ZV-LMP: Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání a příloha Rámcového vzdělávacího programu pro základní vzdělávání upravující vzdělávání žáků s lehkým mentálním postižením,
- RVP GV: Rámcový vzdělávací program pro gymnázia,
- RVP SOV: Rámcový vzdělávací programy pro střední odborné vzdělávání,
- RVP ZUV: Rámcový vzdělávací program pro umělecké obory základního uměleckého vzdělávání,
- RVP JŠ: Rámcový vzdělávací program pro jazykové školy s právem státní jazykové zkoušky.

RVP vycházejí z koncepce společného vzdělávání a celoživotního učení, formulují očekávanou úroveň vzdělání stanovenou pro všechny absolventy jednotlivých etap

vzdělávání a v neposlední řadě podporují pedagogickou autonomii škol a profesní odpovědnost učitelů za výsledky vzdělávání (RVP ZV, 2017).

RVP vycházejí z nové strategie vzdělávání, která klade důraz na tzv. klíčové kompetence, tedy souhrn dovedností, schopností, návyků a postojů, které lze uplatnit v praktickém životě (Belz a Siegrist, 2015). Klíčové kompetence pro etapu základního vzdělávání jsou:

- Kompetence k učení

Žák je schopen sám plánovat a organizovat své učení, efektivně užívá učebních strategií, chápe smysl učení, vyhledává a zpracovává informace.

- Kompetence k řešení problémů

Žák dokáže rozpoznávat problémy, objasnit je, navrhnout postupy řešení.

- Kompetence komunikativní

Žák uplatňuje verbální i neverbální prostředky komunikace s ohledem na situaci, umí se jasně, srozumitelně a odborně vyjádřit.

- Kompetence sociální a personální

Žák je schopen usměrňovat své chování a jednání s ohledem na situaci, přispívá k udržování mezilidských vztahů, které si zakládají na vzájemné úctě, toleranci a empatii.

- Kompetence občanské

Žák se chová zodpovědně v krizových situacích, v situacích, které ohrožují život a zdraví a je ochotný v těchto situacích poskytnout pomoc ostatním.

- Kompetence pracovní

Žák zvládá pracovat v různých podmínkách, je schopen si plánovat práci, samostatně rozhodovat, při dodržování dodržuje pravidla bezpečnosti (Zormanová, 2014).

Tradičně byl vzdělávací obsah základního vzdělávání v RVP ZV rozdělen do jednotlivých vzdělávacích předmětů, v současnosti je však rozdělen do tzv. vzdělávacích oblastí. RVP ZV uvádí celkem devět těchto vzdělávacích oblastí. První vzdělávací oblastí je oblast nazývána **Jazyk a jazyková komunikace** (vzdělávací předměty: Český

jazyk a literatura, Cizí jazyk); druhou oblastí je **Matematika a její aplikace** (vzdělávací předmět: Matematika a její aplikace); jako další v pořadí je **Informační a komunikační technologie** (vzdělávací předmět: Informační a komunikační technologie); následuje vzdělávací oblast **Člověk a jeho svět** (vzdělávací předmět: Člověk a jeho svět); **Člověk a společnost** (vzdělávací předměty: Dějepis, Výchova k občanství); **Člověk a příroda** (vzdělávací předměty: Fyzika, Chemie, Přírodopis, Zeměpis); sedmou vzdělávací oblastí je **Umění a kultura** (vzdělávací předměty: Hudební výchova, Výtvarná výchova); předposlední oblastí je **Člověk a zdraví** (vzdělávací předměty: Výchova ke zdraví, Tělesná výchova) a úplně poslední vzdělávací oblast se nazývá **Člověk a svět práce** (Zormanová, 2014).

V RVP ZV se dále nacházejí okruhy, které reprezentují aktuální problémy současného světa, tyto okruhy jsou označovány jako „průřezová témata“ a jejich úkolem je především formování postojů a hodnot u žáků (Zormanová, 2014). Průřezová témata jsou povinnou součástí základního vzdělávání, a tudíž musejí být všechna realizována. Samotný obsah průřezových témat je rozpracován do tematických okruhů, přičemž každý tematický okruh obsahuje nabídku témat (námětů). Jejich výběr a způsob zpracování v učebních osnovách je v kompetenci samotných škol. Všechna průřezová témata nemusí být nutně zastoupena v každém ročníku, povinností školy je ale poskytnout žákům náplň všech jednotlivých průřezových témat v průběhu jejich základního vzdělávání. Způsobů, jakým mohou školy průřezová témata realizovat je více, školy mohou uskutečňovat obsah jednotlivých témat v rámci vyučovacích předmětů nebo v podobě samostatných předmětů, projektů, seminářů, kurzů. V oblasti vědomostí, dovedností a schopností lze shrnout, že průřezová témata rozvíjí schopnost empatie a aktivního naslouchání, porozumění sociálním a kulturním odlišnostem mezi národy, poskytují žákům základní znalosti o různých etnických a kulturních skupinách, využívání potenciálu medií jako zdroje informací, kvalitní zábavy i naplnění volného času. V oblasti postojů a hodnot průřezová témata vedou žáky k uvědomování si hodnot spolupráce a pomoci, asertivnímu jednání, ke schopnosti kompromisu, vnímání života jako nejvyšší hodnoty, uvědomění si možnosti svobodného vyjádření vlastních postojů (RVP ZV, 2017). Zormanová (2014) ve své knize popisuje celkem 6 následujících průřezových témat obsažených v RVP ZV:

- Osobnostní a sociální výchova

Toto průřezové téma vede žáky ke zdravému a zodpovědnému životu. Rozvíjí u žáků sebedůvěru, sebeúcty, toleranci a schopnost přebírat zodpovědnost za své jednání.

- Výchova demokratického občana

Průřezové téma Výchova demokratického občana vybavuje žáka základní úrovní občanské gramotnosti.

- Výchova k myšlení v evropských a globálních souvislostech

Žák je veden ke kritickému pohledu na globalizaci a celkové globální problémy lidstva. Žáci také poznávají podstatu evropské integrace.

- Multikulturní výchova

Toto téma si klade za cíl vést žáky k uvědomování si hodnot nejen kultury vlastní, ale i kultur odlišných.

- Environmentální výchova

Žáci si uvědomují environmentální problémy u nás i ve světě a jsou vedeni k takovému chování a jednání, které je v souladu s ekologickým zodpovědným přístupem.

- Mediální výchova

Díky tomuto průřezovému tématu žák získává znalosti o médiích a především kriticky přistupuje k různým informacím získaných z medií.

2.2 Vzdělávací oblast Člověk a společnost

Vzdělávací oblast Člověk a společnost je jednou z devíti vzdělávacích oblastí uvedených v Rámcovém vzdělávacím programu. Tato oblast v základním vzdělávání vybavuje žáky znalostmi a dovednostmi, které jsou potřeba pro aktivní zapojení do života demokratické společnosti. Vzdělávání vede k poznání dějinných, sociálních a kulturně historických aspektů života lidí v jejich rozmanitosti, proměnlivosti a ve vzájemných souvislostech. Žáci se seznamují s vývojem společnosti a také s důležitými společen-

skými jevy a procesy promítajícími se do každodenního života a majících zásadní vliv na utváření společenského klimatu. Obsah vzdělávací oblasti Člověk a společnost utváření pozitivní občanské postoje, rozvíjí vědomí přináležitosti k evropskému civilizačnímu a kulturnímu okruhu a v neposlední řadě podporuje přijetí hodnot, na nichž je současná demokratická Evropa budována. Nedílnou součástí vzdělávání v této vzdělávací oblasti je prevence rasistických, xenofobních a extremistických postojů, výchova k toleranci a respektování lidských práv, k rovnosti pohlaví, k úctě k okolnímu prostředí (přírodnímu i kulturnímu) a k ochraně uměleckých a kulturních hodnot. Daná vzdělávací oblast rovněž přispívá k rozvoji finanční gramotnosti, k osvojování pravidel chování při situacích nejen běžných ale i mimořádných. Žáci se učí rozpoznávat a formulovat společenské problémy v minulosti i současnosti, zjišťovat a zpracovávat informace, které jsou nutné pro jejich řešení, vyvozovat závěry a osvojují si schopnost reflexe daných problémů a informací v reálných životních situacích (RVP ZV, 2017).

Jak uvádí RVP ZV (2017), vzdělávací oblast Člověk a společnost zahrnuje dva vzdělávací obory. Prvním vzdělávacím oborem je **Dějepis**, tím druhým vzdělávacím oborem je **Výchova k občanství**. Vzdělávací obsah této vzdělávací oblasti navazuje přímo na vzdělávací oblast Člověk a jeho svět a promítá se i do společenskovední části vzdělávacího oboru Zeměpis.

2.3 Vzdělávací obor Výchova k občanství

Vzdělávací obor Výchova k občanství je jedním ze dvou vzdělávacích oborů vzdělávací oblasti Člověk a společnost. Výchova k občanství je obor zaměřující se na utváření kvalit souvisejících s orientací žáků v sociální realitě a s jejich začleňováním do společenských vztahů a vazeb, dále otevírá cestu k realistickému sebepoznávání, poznávání druhých, k pochopení jednání nejen vlastního, ale i jednání druhých a to v kontextu nejrůznějších životních situací. Žáci se také díky tomuto vzdělávacímu oboru seznamují se vztahy v rodině, s hospodářským životem, světem financí, s úkoly významných politických institucí a orgánů a v neposlední řadě se u nich rozvíjí občanské a právní vědomí (RVP ZV, 2017).

Každý vzdělávací obor v RVP ZV je charakterizován tzv. očekávanými výstupy. Jak uvádí RVP ZV (2017), vzhledem ke vzdělávání v dané vzdělávací oblasti se u žáků

utváří schopnosti využívat jako zdroj informací nejrůznější verbální i neverbální texty společenskovedního zaměření. Obor také vede žáky k úctě k národu vlastnímu, k jiným národům a etnikům, žáci dále uplatňují aktivní přístup k ochraně zdraví, života, majetku, zvládají se orientovat v aktuálním dění ve vlastní zemi, v Evropské Unii a mezinárodních organizacích. Vzdělávání v daném oboru navíc vede k orientaci v problematice financí a cen, k odpovědnému spravování osobního, rodinného rozpočtu, k utváření kladných vztahů k opačnému pohlaví v prostředí školy i mimo ni, k rozpoznávání stereotypního nazírání na postavení mužů a žen v rodině, v zaměstnání, v politickém životě, k vnímání předsudků v nazírání na roli žen ve společnosti.

Vzdělávací obsah každého vzdělávacího oboru je rozdělen do tematických okruhů. V případě vzdělávacího oboru Výchova k občanství je těchto tematických okruhů pět a nazývají se:

- Člověk ve společnosti
- Člověk jako jedinec
- Člověk, stát a hospodářství
- Člověk, stát a právo
- Mezinárodní vztahy, globální svět.

V prvním tematickém okruhu se žáci seznamují s účelem a používáním důležitých státních symbolů našeho státu, dokáží rozpoznat netolerantní, rasistické, xenofobní a extremistické projevy v chování druhých, žáci se dále učí kriticky pracovat s mediálními informacemi, objasňovat důležitost tolerance a respektu ve společnosti. Mezi stěžejní vzdělávací obsah toho okruhu je řazeno učivo: naše škola (život ve škole, práva a povinnosti žáků, význam a činnosti žákovské samosprávy, společná pravidla a normy; vklad vzdělání pro život), naše obec, region a kraj (důležité instituce, zajímavá a památná místa, významní rodáci, místní tradice; ochrana kulturních památek, přírodních objektů a majetku), naše vlast (pojem vlastní a vlastenectví; zajímavá a památná místa, co nás proslavilo, významné osobnosti; státní symboly, státní svátky, významné dny), kulturní život (rozmanitost kulturních projevů, kulturní hodnoty, kulturní tradice; kulturní instituce; masová kultura, prostředky masové komunikace, masmédia), lidská setkání (přirozené a sociální rozdíly mezi lidmi, rovnost a nerovnost, rovné postavené mužů a žen; lidská solidarita, pomoc lidem v nouzi, potřební lidí ve společnosti), vztahy

mezi lidmi (osobní a neosobní vztahy, mezilidská komunikace; konflikty v mezilidských vztazích, problémy lidské nesnášenlivosti) a zásady lidského soužití (morálka a mravnost, svoboda a vzájemná závislosti, pravidla chování; dělba práce a činností, výhody spolupráce lidí).

V druhém okruhu se žáci zabývají osobností člověka, pozitivním hodnocením nejen osobnosti vlastní, ale i osobnosti druhých, učí se pěstovat zdravé sebevědomí a sebedůvěru. Uváděným učivem pro tento okruh je: podobnost a odlišnost lidí (projevy v chování, rozdíly v prožívání, myšlení a jednání; osobní vlastnosti, dovednosti a schopnosti, charakter; vrozené předpoklady, osobní potenciál), vnitřní svět člověka (vnímání, prožívání, poznávání a posuzování skutečnosti, sebe i druhých lidí, systém osobních hodnot, sebehodnocení; stereotypy v posuzování druhých lidí), osobní rozvoj (životní cíle a plány, životní perspektiva, adaptace na životní změny, sebezměna; význam motivace, aktivity, vůle a osobní kázně při seberozvoji).

Ve třetím bloku se žáci potýkají s tématy: majetek a vlastnictví (formy vlastnictví; hmotné a duševní vlastnictví, jejich ochrana; hospodaření s penězi, majetkem a různými formami vlastnictví), peníze (funkce a podoby peněz, formy placení), hospodaření rozpočet domácnosti, úspory, investice, úvěry, splátkový prodej, leasing, rozpočet státu, typy rozpočtu a jejich odlišnosti; význam daní), banky a jejich služby (operace, úročení, pojištění, produkty finančního trhu pro investování a pro získávání prostředků), výroba, obchod, služby a principy tržního hospodaření (nabídka, poptávka, trh; tvorba cen, inflace).

Čtvrtý tematický okruh je zaměřen na problematiku práva a právním vztahů. Konkrétním učivem jsou: právní základy státu (znaky, typy a formy státu; státní občanství ČR, Ústava ČR; složky státní moci, jejich orgány a instituce, obrana státu), státní správa a samospráva (orgány a instituce státní správy a samosprávy), principy demokracie, lidská práva (základní lidská práva, práva dětí, jejich ochrana; šikana, diskriminace), právní řád České republiky (význam a funkce; soustava soudů), protiprávní jednání (druhy, postihy, korupce) a právo v každodenním životě (základní práva spotřebitele; styk s úřady).

Poslední tematický modul žákům zprostředkovává problematiku procesu globalizace, mezinárodní organizace včetně Evropské unie. Základním učivem je: evropská integrace (její podstata, význam, výhody; Evropská unie a ČR), mezinárodní spolupráce

(ekonomická, politická a bezpečnostní, její výhody; mezinárodní organizace), globalizace (problémy, její pozitiva a negativa, války, terorismus) (RVP ZV, 2017).

2.4 Gender v rámci Rámcového vzdělávacího programu pro základní vzdělávání

Vztahem genderu a školy jsme se zabývali již v předchozí kapitole pod názvem Gender a školství. Následující kapitola shrnuje poznatky o tom, jak je problematika genderu zakomponována v Rámcovém vzdělávacím programu pro základní vzdělávání.

Jak již bylo v předchozí kapitole zmíněno, vzdělávacích oblastí je v RVP ZV (2017) celkem devět (Jazyk a jazyková komunikace, Matematika a její aplikace, Informační a komunikační technologie, Člověk a jeho svět, Člověk a společnost, Člověk a příroda, Umění a kultura, Člověk a zdraví, Člověk a svět práce). Po detailním prostudování RVP ZV lze konstatovat, že tématem genderu se zabývá hned několik z těchto vzdělávacích oblastí.

První vzdělávací oblastí, kde je problematika genderu zahrnuta, je oblast **Člověk a jeho svět**. Konkrétně se dané problematiky dotýká tematický okruh *Lidé kolem nás*, prostřednictvím kterého si „*Žáci postupně osvojují a upevňují základy vhodného chování a jednání mezi lidmi, uvědomují si význam a podstatu pomoci a solidarity mezi lidmi, vzájemné úcty, snášenlivosti a rovného postavení mužů a žen*“ (RVP ZV, 2017, s. 42). Dále je téma vyjádřeno v očekávaných výstupem pro 1. stupeň v 2. období téhož tematického okruhu: „*Žák vyjádří na základě vlastních zkušeností základní vztahy mezi lidmi, vyvodí a dodržuje pravidla pro soužití ve škole, mezi chlapci a dívkami, v rodině, v obci (městě)*“ (RVP ZV, 2017, s. 45). *Člověk a jeho zdraví* je dalším tematickým okruhem, kde se lze s genderovou problematikou setkat. Očekávaný výstup zní: *Žák uplatňuje ohleduplné chování k druhému pohlaví a orientuje se v bezpečných způsobech sexuálního chování mezi chlapci a děvčaty v daném věku*“ (RVP ZV, 2017, s. 49).

Další v pořadí je vzdělávací oblast **Člověk a společnost**, jelikož i zde je dané téma specifikováno. Vzdělávání v této vzdělávací oblasti vede žáka k „*utváření pozitivních vztahů k opačnému pohlaví v prostředí školy i mimo školu, k rozpoznávání stereotypního nahlížení na postavení muže a ženy v rodině, v zaměstnání i v politickém životě, k vnímání předsudků v nazírání na roli žen ve společnosti*“ (RVP ZV, 2017, s. 52).

V rámci samotných vzdělávacích oborů (Dějepis, Výchova k občanství) může učitel pracovat s problematikou gender. V dějepisu může být téma zahrnuto v tematickém okruhu *Modernizace společnosti*, kde je jedním z očekávaných výstupů výstup „*Žák charakterizuje emancipační úsilí významných sociálních skupin; uvede požadavky formulované ve vybraných evropských revolucích*“ (RVP ZV, 2017, s. 55). Co se týče vzdělávacího oboru Výchova k občanství, je mu v diplomové práci věnována samostatná podkapitola Gender v rámci vzdělávacího oboru Výchova k občanství.

V souvislosti s tématem genderu by neměla být opomenuta ani vzdělávací oblast **Umění a kultura**, která vede „*žáka k uvědomování si sebe samého jako svobodného jedince; k tvořivému přístupu ke světu, k možnosti aktivního překonávání životních stereotypů a k obohacování emocionálního života*“ (RVP ZV, 2017, s. 82).

Vzdělávací oblasti **Člověk a zdraví** se také dotýká genderové problematiky, a to v očekávaném výstupu vzdělávacího oboru Výchova ke zdraví: „*Žák respektuje změny v období dospívání, vhodně na ně reaguje; kultivovaně se chová k opačnému pohlaví*“ (RVP ZV, 2017, s. 93). Stranou by neměl zůstat ani vzdělávací obor Tělesná výchova díky očekávanému výstupu, kdy „*Žák jedná v duchu fair play: dodržuje pravidla her a soutěží, pozná a označí zjevné přestupky proti pravidlům a adekvátně na ně reaguje; respektuje při pohybových činnostech opačné pohlaví*“ (RVP ZV, 2017, s. 96).

Rámcový vzdělávací program (2017) uvádí také doplňující vzdělávací obory, kam je kromě Dramatické, Filmové, Taneční a pohybové výchovy řazena také výchova Etická. Právě Etická výchova by měla rozvíjet mezilidské vztahy, úctu a respekt k opačnému pohlaví.

Genderovou tematiku lze také propojit s realizací průřezových témat, zejména se jedná o průřezové téma osobnostní a sociální výchova, výchova demokratického občana a mediální výchova.

2.4.1 Gender v rámci vzdělávacího oboru Výchova k občanství

Zaměříme-li se podrobně na vzdělávací obor Výchova k občanství, vidíme, že se probíraného tématu přímo dotýká učivo tematického okruhu *Člověk ve společnosti*: „*Lidská setkání – přirozené a sociální rozdíly mezi lidmi, rovnost a nerovnost, rovné postavení*

mužů a žen; lidská solidarita, pomoc lidem v nouzi, potřební lidé ve společnosti“ (RVP ZV, 2017, s. 58).

Tematický blok *Člověk jako jedinec* se také nepřímou zabývá „posuzováním druhých“. Jedná se o učivo: „*Podobnost a odlišnost lidí – projevy chování, rozdíly v prožívání, myšlení a jednání; osobní vlastnosti, dovednosti a schopnosti, charakter; vrozené předpoklady, osobní potenciál*“ a „*Vnitřní svět člověka – vnímání, prožívání, poznávání a posuzování skutečnosti, sebe i druhých lidí, systém osobních hodnot, sebehodnocení; stereotypy v posuzování druhých lidí*“ (RVP ZV, 2017, s. 58).

Z hlediska právního zastoupení se učitel může věnovat tématu gender v tematickém modulu *Člověk, stát a právo*. Zejména se jedná o učivo: *Lidská práva – základní lidská práva, práva dítěte, jejich ochrana; úprava lidských práv a práv dětí v dokumentech; poškozování lidských práv, šikana, diskriminace*“ (RVP ZV, 2017, s. 61). Učitel zde může objasnit problematiku diskriminace například při pracovním pohovoru.

V úvodu této kapitoly jsme si tedy shrnuli, jak je genderová tematika obsažena v rámci jednotlivých tematických okruhů. Téma gender však lze rozvíjet i prostřednictvím učitelem samostatně zvolených témat. Prvním takovou oblastí, které se gender týká, je trh práce. Zde se můžeme zaměřit na okruh problémů týkajících se diskriminace žen na **pracovním trhu**, nerovnost platů žen a mužů, problematiku povyšování žen a sexuální obtěžování žen během jejich pracovní kariéry, diskriminaci při pracovních pohovorech. Další důležitou oblastí prolínající se s genderem je **politika**, kde se lze zabývat zastoupením žen ve vrcholových politických funkcích a orgánech. Ve vztahu genderu a **práva** bychom měli zdůraznit otázku rovnosti práv, ochranu práv, pracovní právo, rodinné právo, volební právo, manželství, mateřství. Gender též souvisí s **médií**. V médiích můžeme narazit na genderové stereotypy, se žáky se můžeme zabývat zobrazování žen a mužů v televizních či tištěných reklamách. Co se týče **jazyka** a genderu, se žáky lze polemizovat o vyjadřování žen a mužů. V oblasti **vědy** je možné se věnovat rovnosti příležitostí žen a mužů ve vědě, výběru výzkumných témat, vynálezům. Neměli bychom opomenout ani spojitost genderu a **školství**. Možná témata jsou zastoupení žen učitelek a mužů učitelů, zpracování učebnic, školní výkony dívek a chlapců.

Obecně řečeno, školy a učitelé/učitelky v nich působící mají relativně velký prostor k tomu, aby se tématu genderu věnovali. Musíme však zmínit, že v praxi je to poněkud náročnější, jelikož se předpokládá přístup k žákům a žákyním bez předsudků

a stereotypů. Na téma genderu se učitel může zaměřit v rámci celé své vyučovací hodiny, nebo téma rozvíjet pomocí krátkých vsuvek do výuky, která s daným tématem souvisí. Nejvíce prostoru pro probírání tématu nabízí, jak již bylo zmíněno, vzdělávací obor Výchova k občanství, kdy může učitel zařazovat nejrůznější aktivity, což je také předmětem praktické části této závěrečné práce. Téma lze rozvíjet také prostřednictvím projektových dnů.

3 Výukové metody

3.1 Definice a obecná charakteristika výukových metod

Pojem metoda je odvozen z řeckého slova „*meta hodos*“, který je překládán jako obecný postup či cesta směřující k cíli. Obecně řečeno, metoda je jakýmsi prostředkem pro dosažení stanoveného cíle v každé uvědomělé činnosti (Zormanová, 2014).

Z didaktického hlediska, jak uvádí Skalková (2007, s. 181), pod pojmem výuková metoda chápeme „*způsoby záměrného uspořádání činností učitelé i žáků, které směřují ke stanoveným cílům.*“ Maňák (2003, s. 21) vysvětluje, že výuková metoda je „*nejadekvátnějším operativním nástrojem učitelovy vzdělávací kompetence, neboť právě metoda zprostředkovává a zajišťuje dosažení cílů.*“ Maňák (2003, s. 22.) dodává, že „*výuková metoda vyznačuje cestu, po níž se ve škole ubírá žák, ostatní činitelé mu tuto cestu usnadňují.*“ Další definice říká, že vyučovací metoda je jakási didaktická činnost subjektu a objektu výuky, která rozvíjí vzdělanostní stránku žáků a zároveň má na ně vliv výchovný (Mojžíšek, 1985).

Vyučovací metody prošly a procházejí určitým vývojem, především se měnily ve spojitosti se společensko-historickými podmínkami vyučování, dále se proměňovaly v závislosti na charakteru školy jako instituce a na pojetí vyučovacího procesu v tom kterém období (Skalková, 2007).

Vyučovací metody zpřístupňují žákům a žákyním obsah kurikula (vědomosti, dovednosti, postoje) a za pomoci těchto výukových prostředků je dosaženo výchovně-vzdělávacích cílů (Zormanová, 2014).

Skalková (2007) shrnuje, že v konkrétním vyučovacím procesu jsou zahrnovány různé výukové metody paralelně a také se vzájemně propojují. Pomocí vyučovacích metod jsou žáci motivováni, podněcováni k aktivitě a samostatnosti. Učitel by měl znát pozitiva a případná negativa jednotlivých metod a volit je také přiměřeně s ohledem na věk žáků. Metody by se měly v průběhu vyučovací hodiny zařazovat pravidelně, měnit a být tak smysluplně prostrídány. Jak již bylo zmíněno, o vhodném výběru metod učitel uvažuje v rámci přípravy na výuku a plánování vyučování, přičemž tak činí vzhledem

k cíli vyučovací jednotky, charakteru obsahu učiva, znalostem žáků, ale také s ohledem na jednotlivé fáze vyučovacího procesu.

Vyučovací metody plní ve vyučovacím procesu řadu funkcí. Podle Maňáka a Švece (in Zormanová, 2014) se jedná o:

- funkci zprostředkovávání vědomostí a dovedností,
- funkci aktivizační (žák je motivován a aktivizován k učební činnosti),
- funkci formativní (formování a rozvoj osobnosti žáka),
- funkci výchovnou,
- funkci komunikační.

3.2 Obecná klasifikace výukových metod

V publikacích od různých autorů se setkáváme s odlišnými klasifikacemi výukových metod. Z nejčastěji uváděných klasifikací lze najít komplexní klasifikaci výukových metod podle J. Maňáka (in Zormanová, 2014), která byla zvolena pro potřeby mé diplomové práce. Komplexní klasifikace výukových metod byla vytvořena v roce 1990.

První skupinou výukových metod jsou **metody z hlediska pramene poznání a typu poznatků**. V rámci této skupiny rozlišujeme metody slovní, do kterých řadíme monologické metody, jako je popis, vysvětlování, vyprávění, přednáška, výklad; dále metody dialogické, tedy dialog, diskuze, rozhovor, písemná cvičení, kompozice, dramatizace a metody práce s knihou, učebnicí. Další skupinou metod jsou názorně demonstrační metody. Sem řadíme pozorování předmětů a jevů, procesů a objektů; předvádění (předmětů, modelů, pokusů, činností); demonstraci obrazů statických – grady, diagramy, schémata a projekci statickou a dynamickou (animace, audiozáznamy, videosekvence). Dalším a posledním typem jsou metody praktické, zahrnující metody nácviku pohybových a pracovních dovedností, žákovské laborování, pracovní činnosti, grafické a výtvarní činnosti.

Druhá skupina metod představuje **metody z hlediska aktivity a samostatnosti žáků**. Zde jsou uváděny metody sdělovací, samostatné práce žáků a metody badatelské a výzkumné.

Další v pořadí jsou **metody z hlediska myšlenkových operací**, tedy postup srovnávací, postup induktivní, postup deduktivní, postup analogicko-syntetický.

Čtvrtá skupina metod, kterou autor rozlišuje, jsou **metody z hlediska fází výuky**. V této skupině nacházíme metody motivační, expoziční, fixační, diagnostické a aplikační.

Předposlední zmíněnou skupinou metod jsou **metody z hlediska výukovým formem a prostředků** – kombinace metod s vyučovacími formami a kombinace metod s vyučovacími pomůckami.

Posledními metodami jsou **metody aktivizující**. Autor uvádí metody diskursivní, metody situační, inscenační, didaktické hry a specifické metody.

Z novějších klasifikací výukových metod lze zmínit kombinovaný pohled na výukové metody J. Maňáka a V. Švece (2003). V tomto „modelu“ jsou vyučovací metody klasifikovány do tří základních skupin dle kritéria stupňující se složitosti edukačních vazeb a úrovně aktivity, samostatnosti žáka. Tato klasifikace je typická splynutím pojmů výuková metoda a organizační forma. První skupinou jsou **klasické výukové metody**, kdy má učitel dominantní roli a důležité je předávání informací žákům. Jsou sem řazeny metod slovní, konkrétně monologické (přednáška, vysvětlování, výklad, instruktaž), dialogické (rozhovor, diskuse, dramatizace), písemných prací a metody práce s učebnicí, knihou. Další podskupinou klasických výukových metod jsou metody názorně-demonstrační – pozorování předmětů a jevů, předvádění obrazů, předmětů, pokusů a činností, projekce statická a dynamická. Poslední skupinou klasických výukových metod jsou metody dovednostně-praktické (laborování a experimentování, napodobování, práce v dílně, v cvičné kuchyni, na školním pozemku).

Do **aktivizujících metod**, které představují druhou skupinu, jsou stejně jako v případě komplexní klasifikace výukových metod řazeny metody diskusivní, situační, inscenační, didaktické hry a metody řešení problémů.

Třetí skupinou jsou **metody komplexní**. Zde autor uvádí frontální výuku, skupinovou a kooperativní výuku, partnerskou výuku individuální a individualizovanou výuku, kritické myšlení, brainstorming, projektovou výuku, výuku dramatem, otevřené učení, učení v životních situacích, televizní výuku, výuku s počítačem.

3.3 Aktivizující výukové metody

Následující kapitola se zabývá aktivizujícími výukovými metodami mnohem podrobněji než kapitola předchozí, a to vzhledem k praktické části této diplomové práce, jejímž obsahem je soubor metodických námětů v podobně jednotlivých aktivit, často zahrnujících právě aktivizující výukové metody.

Problematikou a klasifikací aktivizujících výukových metod se zabývá řada autorů. Podle Maňáka (2003, s. 105) lze chápat aktivizující metody jako „*postupy, které vedou výuku tak, aby se výchovně-vzdělávacích cílů dosahovalo hlavně na základě vlastní učební práce žáků, přičemž důraz se klade na myšlení a řešení problémů.*“ Zormanová (2014, s. 129) ve své knize shrnuje, že „*aktivizující výukové metody jsou obvykle založeny na problémovém učení žáků. Působí na žáky stimulačně a podporují rozvoj tvořivého, samostatného myšlení a především, jak již vyplývá z názvu této kategorie výukových metod, aktivizační výukové metody slouží jako prostředek k aktivizaci žáků.*“ Principem aktivizujících výukových metod je plánovat, organizovat a řídit vyučování takovým způsobem, který povede k naplňování výchovně-vzdělávacích cílů a bude se tak dít z velké části pomocí vlastní poznávací činnosti žáků. Jde tedy o vyučovací metody vedoucí k produktivnímu myšlení žáků a vyvolávající u nich především produktivní aktivitu (Horák, 1991). Maňák (2003) uvádí, že aktivizující metody pomáhají překonat ustálené stereotypy ve výuce a dodává, že jsou tyto metody využívány zejména alternativními školami.

Popsat jednotlivě všechny aktivizující výukové metody není z důvodu jejich různorodosti a modifikací snadné. Vzhledem k tomuto faktu bude pozornost v této závěrečné práci věnována jen těm klíčovým, tedy diskusivní metody, inscenační metody, situační metody, didaktická hra a metody heuristické, řešení problémů.

3.3.1 Diskusivní metody

Diskusivní metody jsou, jak uvádí Maňák (2003), metody navazující na metodu rozhovoru a její různé obměny. Výuková metoda diskuse je tedy „*taková forma komunikace učitele a žáka, při níž si účastníci navzájem vyměňují názory na dané téma, na základě svých znalostí pro svá tvrzení uvádějí argumenty, a tím společně nacházejí řešení dané-*

ho problému“ (Maňák, 2003, s. 108). Typickým rysem diskusivních metod je, že předmětem diskuse je tedy vždy nějaký „problém“, na jehož řešení se aktivně podílejí všichni účastníci dané skupiny (Skalková, 1971). Diskusivní metody učí žáky nejen vyjadřovat své názory a hájit je, ale i naslouchat názorům druhých lidí a respektovat je i přes jejich odlišnost (Zormanová, 2014).

Diskusivní metody obecně aktivizují učení. Jsou účelně užívány pro upevňování učiva opakováním a procvičováním (Skalková, 1971). V rámci těchto metod se komunikuje prostřednictvím dialogu, jak ve vztahu učitele a žáka, žáka a učitele, tak i mezi žáky navzájem. Pro efektivnost metody se předpokládá zejména schopnost a ochota podílet se na komunikaci ze strany aktérů, určité vstupní znalosti o probíraném tématu, který je předmětem diskuse. Diskuze by se měla odehrávat v příjemné atmosféře nezatížené soutěživostí (Petty, 1996).

3.3.2 Inscenační metody

Podle Maňáka (2003, s. 123) je podstatou inscenačních metod „*sociální učení v modelových situacích, v nichž účastníci edukačního procesu jsou sami aktéry předváděných situací.*“ Prostřednictvím inscenačních metod žáci hrají různé role a tím prožívají dané situace, se kterými se mohou setkat i v reálném životě (Zormanová, 2014).

Inscenační metody dělíme na strukturované a nestrukturované. V případě strukturovaných jsou role jasně dány a charakterizovány. Stanoven je i cíl jednání určité postavy. Naproti tomu nestrukturované inscenační metody se vyznačují předem danou počáteční situací, která je však posléze libovolně rozvinuta samotnými aktéry (Petty, 1996).

3.3.3 Situační metody

Situační metody „*se vztahují na širší zázemí problému, na reálné případy ze života, které představují specifické, obtížné jevy, vyvolávající potřeby vypořádat se s nimi, vyžadující angažované úsilí a rozhodování*“ (Maňák, 2003, s. 119Z). Zjednodušeně řešeno, typickým rysem situačních metod tedy je, že žáci se jejich prostřednictvím učí řešit konkrétní reálné situace, se kterými se mohou setkat v životě, a to za pomoci snahy na-

lézt postupy vedoucí k vyřešení konkrétní problémové situace prezentované žákům. Principem je nastínit řešení pro daný problémový případ a za pomoci diskuze zvolit ten nejvhodnější. Pravidelným zařazování těchto metod do výuky se žáci učí analyzovat daný problém/situaci, vyhledat si informace, které jsou zapotřebí k jejímu vyřešení a posléze se rozhodovat o dalších vhodných „krocích“ (Zormanová, 2014).

Zormanová (2014) ve své knize zmiňuje různé varianty situačních metod. První variantou je metoda rozboru situace, kdy jsou samostatně studovány písemné materiály o daném případě. Následuje diskuze mezi žáky, kterou vede učitel. Důležité je vhodně zanalyzovat a zhodnotit situaci, důležitost je zaměřena na logické a tvořivé myšlení. Druhým typem pak je řešení konfliktní situace, kdy se žáci dozvídají o problémové situaci ústní formou. Nejsou jim však sděleny další podrobnější informace. Důraz je kladen na názory a postoje, které jsou vyvolány daným konfliktem. Posledním typem situačních metod je řešení incidentu. Na úvod se ve zkratce žáci dozvědí o problémové události a dostávají také další potřebné údaje, na rozdíl od metody řešení konfliktní situace. Po vzájemné diskusi navrhnou možná řešení.

Jak z již výše uvedených variant vidíme, všechny situační metody jsou založeny na shodných fázích postupu. Maňák (2003) je popisuje následovně:

- fáze volby tématu,
- fáze seznámení se s materiály (v této fázi má žák přístup k důležitým údajům podstatných pro řešení situace),
- fáze vlastního studia případu,
- fáze diskuze, návrhů řešení.

Za hlavní pozitiva situačních metod jsou uváděny orientace na praxi, aktivní sociální učení, citově založené působení, simulace reálných situací, výcvik v rozhodování v komunikačních dovednostech. Z negativ lze zmínit náročnost na čas či zkrácení problémové situace (Maňák, 2003).

3.3.4 Didaktická hra

Didaktickou hru lze formulovat jako „*aktivitu, jejímž produktem je fixace učební látky*“ (Zormanová, 2014, s. 250). Didaktická hra žáky aktivizuje, zvyšuje jejich motivaci, angažovanost na vykonávaných činnostech, rozvíjí myšlení, podněcuje tvořivost, spolu-

práci, kompetici, poznávací funkce. Didaktická hra musí být pečlivě a promyšleně připravena, v opačném případě nevede k pozitivním výsledkům a může se změnit v neorganizovanou činnost (Zormanová, 2014). Metodická příprava didaktické hry obnáší, podle Zormanové (2014), následující kroky:

- stanovení cíle hry,
- ověření, zda je hra úměrná věku, znalostem a zkušenostem žáků,
- stanovení pravidel hry,
- volba vedoucího hry,
- vymezení způsobu hodnocení,
- organizace prostoru a pomůcek,
- stanovení časové organizace hry.

Didaktické hry zahrnují různorodé aktivity jako například: seznamovací hry, kvízy, křížovky, tzv. doplňovačky a rozhodovací hry.

3.3.5 Metody heuristické, řešení problémů

Heuristika, pojem z řeckého slova „*heuréka*“ (v překladu znamená – objevil jsem, našel jsem) je „*věda zkoumající tvůrčí myšlení, také heuristická činnosti, tj. způsob řešení problému*“ (Maňák, 2003, s. 113).

Heuristické metody získávají v současné výuce na důležitosti, protože přispívají k utváření aktivní a tvořivé osobnosti žáků. V rámci těchto metod žáci nepřijímají poznatky přímo, ale jsou vedeni k tomu, aby si je samostatně osvojovali. Učitel zaujímá jakousi roli pomocníka a rádce. Žáci dospívají k cíli dle svých úvah, přičemž učitel je jim nápomocen svými otázkami. Otázky by měly být vhodně formulovány, nejlépe tak, aby na ně žáci nemohli odpovídat jedním slovem (Maňák, 2003).

Z výhod heuristických metod lze zmínit: motivaci žáků, aktivní účast žáků na výuce, jsou v určitém smyslu zábavné (žáci mají pocit radosti, že mohou sami něco vyřešit a dokázat). Heuristické metody dále vedou k jasnějšímu a hlubšímu porozumění učební látce, k odkrytí širších souvislostí a osvojené znalosti jsou souvislejší. Žáci trénují myšlenkové operace (analýza, syntéza, hodnocení), učí se zjišťovat, řešit problémy, srovnávat, třídit data navrhnout strategie pro řešení. Dalším pozitivem je že učiteli se průběžně dostává zpětná vazba o tom, jak žáci porozuměli danému učivu.

Za negativní stránky metody lze považovat její pomalost, jelikož po stejnou dobu výuky tradičními metody probereme více učiva. Heuristické metody také nelze zařazovat do výuky vždy. Není to možné zejména v případě, že je učivo založeno na faktech a pokud nelze počítat s tím, že by žáci sami nový poznatek objevili. Heuristické metody kladou vyšší nárok na učitele. Je pro ně pracnější na přípravu oproti výuce tradiční, což může především méně zkušené učitele odradit (Kalhous, 2002).

Praktická část

4 Soubor metodických námětů

Praktická část diplomové práce s názvem *Gender ve výuce Výchovy k občanství* představuje soubor metodických námětů zaměřených na téma genderu. Cílem praktické části je tedy vytvoření metodické příručky s aktivitami, jak dané téma rozvíjet v hodinách Výchovy k občanství. Žákům a žákyním je tak téma genderu zprostředkováno aktivní formou, která vychází z jejich účasti na aktivitách.

Soubor metodických námětů nabízí učitelům/učitelkám návrhy na 15 různých aktivit na genderové téma. Poskytuje tak inspiraci do výuky nejen v rámci vyučovacího předmětu Výchova k občanství, ale i Etická výchova, Mediální výchova a Výchova ke zdraví. Při zpracování jednotlivých aktivit jsem vycházela z vlastních nápadů a také se nechala inspirovat aktivitami a dostupnými výukovými materiály již zpracovanými v nejrůznějších příručkách pro vyučující předmětu Výchova k občanství.

Jednotlivé výukové aktivity jsou psány formou metodických listů zahrnujících základní didaktické kategorie. Každý metodický list obsahuje název dané aktivity, cílovou skupinu žáků, vzdělávací cíle dané aktivity, použité výukové metody, organizační formy, pomůcky, klíčové kompetence rozvíjené aktivitou a odhadovaný čas, který aktivita v rámci vyučovací hodiny zabere. Dále je zde uveden stručný popis a průběh aktivity. V závěru každé aktivity je uveden komentář, který obsahuje reflexi aktivity vzhledem k možné modifikaci, nástrahám, kladům aktivity a výukových metod, které daná aktivita rozvíjí.

4.1 Metodický námět č. 1

Název aktivity: *Ženy versus muži*

Tematický okruh dle RVP ZV: Člověk jako jedinec, Člověk ve společnosti

Průřezové téma dle RVP ZV: Osobnostní a sociální výchova, Výchova demokratického občana, Mediální výchova

Cílová skupina: 9. ročník ZŠ

Cíle: Žák odhalí předsudky, které si lidé vytvářejí o druhých na základě jejich pohlaví. Žák diskutuje o rozdílném chování ženského a mužského pohlaví v konkrétních situacích. Žák si uvědomuje genderové stereotypy ve společnosti. Žák obhajuje svá stanoviska.

Rozvíjené klíčové kompetence: Komunikativní, sociální a personální, občanské

Výukové metody: Práce s videem, diskuse, překlad

Organizační formy výuky: Párová práce, hromadné vyučování (frontální)

Pomůcky: Počítač, dataprojektor, video

Odkaz na video: <https://www.youtube.com/watch?v=evjJWBcphQk>

Časová náročnost: 20–25 minut

Průběh aktivity: Aktivitu začneme tím, že žákům promítneme spot s názvem *Female and Male* (viz odkaz v sekci: pomůcky). Po zhlédnutí spotu si ho se žáky společně zrekapitulujeme. Video se snaží nadneseným pohledem přiblížit, jak odlišně si v určitých situacích počínají ženy a jak naproti tomu muži. Spot je natočen v anglickém jazyce, zjistíme, jestli žáci všemu porozuměli a případně si s nimi jednotlivé situace přeložíme. Jedná se však o základní fráze, tudíž by to žákům na druhém stupni nemělo činit potíže. Jako následující si společně se žáky objasníme, o jaké situace se v jednotlivých scénách jedná a co jimi chtěl autor přiblížit a naznačit. Ujistíme se, že žáci všechny jednotlivé situace ve videu vhodně pochopili.

V další fázi aktivity rozdělíme žáky do dvojic tak, aby spolupracovali vždy dva žáci opačného pohlaví. V případě nerovného zastoupení obou pohlaví ve třídě (velmi pravděpodobně) lze utvořit smíšenou trojici. Každá dvojice (v případě nutnosti trojice) bude mít za úkol samostatně vypracovat menší ústní prezentaci o jedné situaci z videa, která je zaujala (nakupování, návštěva toalety, příprava na rande, pracovní cesta...).

Cílem této fáze aktivity je, aby žáci danou situace okomentovali z pohledu obou pohlaví (zda je tomu tak i ve skutečnosti, zda takové chování upozorovali například u nich samotných či v rodině). V závěru se žáky navodíme společností diskusi, ve které je důležité dojít k myšlence, že se jedná o jakési genderové stereotypy, které jsou v naší společnosti zažitě.

Reflexe: Aktivitu bych doporučila na úvod probírání genderové problematiky obecně. Aktivitu lze zařadit jako zpestření a odlehčení tématu zaměřeného na vztahy mezi ženami a muži, tedy například rozdílné prožívání, chování, myšlení a jednání žen a mužů v různých situacích. Jejím prostřednictvím se názorně ukazuje, jak je značná existence stereotypních představ o mužích a ženách ve společnosti. V rámci aktivity také žáci poznají názory svých spolužáků na dané situace, do kterých se běžně sami dostávají. Aktivitu je možné modifikovat. Například při sledování videa je vždy před danou situací napsáno, o jakou situaci se bude jednat, pak až následuje názorný postup ženského a mužského pohlaví. Můžeme tedy žákům video průběžně zastavovat a oni mohou odhadovat, jak bude následná situace znázorněna z pohledu ženy a jak z pohledu muže. Vždy je u takovýchto aktivit nutné žákům jasně zdůraznit, že se v průběhu aktivity zdrží jakýkoliv nevhodných poznámek a komentářů a nebudou „vtipkovat“ na adresu druhého pohlaví.

Co se týče výukových metod, aktivita rozvíjí metodu diskuse, práce s videem a také překlad z cizího jazyka. Diskuse je důležité z hlediska rozvoje klíčových kompetencí, kdy vede k rozvoji právě kompetencí komunikativních. U metody diskuse musíme z pozice učitele dbát na dodržování pravidel, které jsme si stanovili před jejím započítím. Dbáme na to, aby se žáci nepřekřikovali a neskákali i do řeči, k čemuž metoda diskuze svádí. Pomocí návodných otázek diskusi posouváme směrem, kterým chceme, aby se ubírala. Jelikož při aktivitě budeme se žáky pracovat s videem, zajistíme si tak implementaci a rozvoj průřezového tématu Mediální výchova. Video je v cizím jazyce,

proto je ideální z hlediska rozvoje mezipředmětových vztahů. Zde je zase důležité si předem vyzkoušet techniku a připravit si varianty do výuky pro případ, že by nás technika „zradila“. Překlad z cizího jazyka je vhodným zpestřením a myslím, že je dobré takové aktivity zařazovat právě i do Výchovy k občanství, pokud si tedy, jako učitel, s nimi víme rady.

Zdroj: Vlastní nápad autorky diplomové práce **zvažte variantu pouze – autorka práce**

4.2 Metodický námět č. 2

Název aktivity: *Gender a reklama*

Tematický okruh dle RVP ZV: Člověk ve společnosti, Člověk stát a právo

Průřezové téma dle RVP ZV: Osobnostní a sociální výchova, Mediální výchova, Multikulturní výchova

Cílová skupina: 9. ročník ZŠ

Cíle: Žák objasní podstatu reklamy a na základě využití genderových stereotypů posoudí její korektnost. Žák se seznámí s dokumentem Kodex pro reklamu.

Rozvíjené klíčové kompetence: K řešení problémů, komunikativní, sociální a personální, občanské

Výukové metody: Práce s videem, práce s textem, diskuse, práce s pracovním listem, volné psaní

Organizační formy výuky: Hromadné vyučování (frontální), skupinová práce

Pomůcky: Počítač, dataprojektor, kopie pracovního listu – *Gender a reklama* pro každého žáka/žákyni (viz příloha A), psací potřeby, reklamní spoty, lístečky papíru, webové stránky Rady pro reklamu (www.rpr.cz)

Odkazy na videa:

- Reklama KFC – <http://www.televiznireklamy.cz/video/KFC%20-%20Kentucky%20menu.wmv>
- Reklama Fernet Stock – <http://www.tvspoty.cz/fernet-vyfouknuta-zena-na-plazi/>
- Reklama Mrož zmrzlina – <https://www.youtube.com/watch?v=tLb5OGNjXJk>
- Reklama Penny market – <https://www.youtube.com/watch?v=V6n1zCA1xgM>

Časová náročnost: 45 minut

Průběh aktivity: Na úvod aktivity rozdáme žákům prázdné lístečku papíru. Každý žák dostane čtyři lístečky, protože budeme promítat čtyři televizní reklamy, které skutečně byly vysílány. Úkolem žáků je se ke každé reklamě písemně vyjádřit (jak na ně daná reklama působí a jaké v nich vyvolává emoce). Postupně žákům promítneme čtyři vy-

brané reklamy (viz odkazy na videa v sekci pomůcky). Po každé promítnuté reklamě necháme žákům dvě 2 minuty na zaznamenání pocitů, které v nich daná reklama vyvolala. Každý žák pracuje samostatně.

V další části aktivity rozdělíme třídu do čtyř skupin, přičemž každé skupině přidělíme jednu reklamu. Zpočátku necháme žáky ve skupinách v rychlosti prodiskutovat jejich názory na jim přidělenou reklamu a také, aby se zamysleli, co mají dané reklamy podle nich společného. Každá skupina dostane pracovní list s písemným Kodexem pro reklamu sepsaného Radou pro reklamu. Každá skupina bude mít za úkol pročíst jednotlivé body kodexu a ve skupině rozhodnout, zda je podle pravidel korektní či nikoliv a proč. V závěru aktivity zmíníme, že na dané reklamy byly podány stížnosti k Radě pro reklamu. Na webových stránkách Rady pro reklamy lze dohledat řešení stížností jednotlivých reklam, a proč byly dané stížnosti podány. Žáky též seznámíme se stránkami Rady pro reklamu a ukážeme jim formulář pro stížnost, který lze vyplnit online.

Reflexe: Aktivita je pro žáky atraktivní, jelikož pracují s materiálem, se kterým se skutečně v médiích setkali. Na druhou stranu je poměrně náročná, jak časově, tak na přípravu z pohledu učitele. Pro úspěšnou realizaci aktivity jen nutné si zajistit a odzkoušet potřebnou techniku. Modifikace aktivity může spočívat v tom, že místo televizních reklam můžeme pracovat s obrázkovými reklamami. Můžeme žákům zadat, že přinesou na vyučovací hodinu obrázkové reklamy, které vyobrazují muže či ženy. My jako učitel přineseme také nějaké pro případ, že by jich žáci úkol nesplnili. Následně můžeme postupovat jako u reklam televizních. Necháme žáky ve skupinách posoudit, proč jsou či nejsou reklamy vhodné. Následně se se žáky zamyslíme, jestli si pamatují nějaké podobné reklamy, které nevhodně vyobrazují jedno z pohlaví. Vzhledem k práci s videi obsáhneme průřezové téma Mediální výchova. Určitě doporučuji žáky seznámit s funkcemi Rady pro reklamu. Co se týče práce s textem, může se zdát, že je text příliš dlouhý, ovšem je psán v bodech a žáci ve skupině si ho mohou rozdělit. Není cílem kodex podrobně přečíst, ale spíše se s jednotlivými body seznámit.

Zdroj: Vlastní nápad autorky diplomové práce, inspirace workshop Ženy a muži ve společenském kontextu, inspirace publikace Gender ve škole – příručka pro vyučující předmětů občanská výchova, občanská nauka a základy společenských věd na základních a středních školách.

4.3 Metodický námět č. 3

Název aktivity: *Žena a muž v domácnosti*

Tematický okruh dle RVP ZV: Člověk jako jedinec, Člověk ve společnosti, Člověk, stát a právo

Průřezové téma dle RVP ZV: Osobnostní a sociální výchova, Výchova demokratického občana, Multikulturní výchova

Cílová skupina: 9. ročník ZŠ

Cíle: Žák si uvědomí své povinnosti v domácnosti, které má v současné době. Žák pochopí důležitost rozdělení rolí v domácnosti mezi obě pohlaví/partnery. Žák si uvědomuje, jak se ženy a muži v domácnosti vzájemně doplňují. Žák diskutuje o rozdělení rolí v domácnosti.

Rozvíjené klíčové kompetence: Komunikativní, sociální a personální, občanské

Výukové metody: Brainstorming, volné psaní, diskuse, práce s grafem, práce s otázkami, samostatná práce, práce s pracovním listem, pozorování a zaznamenávání údajů

Organizační formy výuky: Hromadné vyučování (frontální), skupinová práce

Pomůcky: Kopie pracovního listu – *Žena a muž v domácnosti* (viz příloha B), obrázek grafu (viz příloha C), Kopie pracovního listu – *Žena a muž v domácnosti* pro domácí práci (viz příloha D) počítač, dataprojektor, psací potřeby, školní sešit/papíry, tabule, křída,

Časová náročnost: 30 minut (+ domácí práce)

Průběh aktivity: Aktivitu začneme tak, že žáky vyzveme, aby si každý, sám za sebe, sepsali do sešitu povinnosti, které musejí plnit doma v rámci chodu domácnosti (s jakými domácími pracemi musejí pomáhat). Následně žáci sdělují své vlastní odpovědi a my je zapisujeme na tabuli pro názornost, zda jsou na tom podobně s ostatními spolu-

žáky. Následně položíme žákům otázku, ať se zamyslí, které povinnosti budou mít, až budu v budoucnu v roli rodičů či partnerů a budou mít svoji vlastní domácnost.

V další fázi aktivity žákům rozdáme pracovní list s jednotlivými otázkami na rozdělení rolí v domácnosti. Před tím, než žáci začnou pracovat, se ujistíme, že porozuměli všem otázkám. Žáci pracovní list samostatně vyplní. Následně utvoříme skupinky po čtyřech žácích a necháme žáky projít jednotlivé odpovědi a porovnat, do jaké míry se v odpovědích shodli. Po ukončení činnosti promítneme žákům graf: *Názory na rozdělení činností v rodině* a necháme žákům prostor pro porovnání jejich odpovědí s grafem. V závěru aktivity se žáky diskutujeme, zda je nějaké zastoupené odpovědi překvapilo. Položíme otázku, zda si myslí, že se role v domácnosti změnily oproti době, kdy byli v roli dětí jejich rodiče.

Na aktivitu navážeme domácím úkolem, když žáci dostanou pracovní list a podle zadání budou sledovat, kdo u nich doma vykonává jednotlivé domácí práce. Zjištěné údaje budou zaznamenávat do připravené tabulky po dobu jednoho týdne. V další, se žáky domluvené hodině, zjištěné údaje prodiskutujeme a tím považujeme téma za probrané.

Reflexe: Aktivita je poměrně časově náročná, ale za to věřím, že pro žáky zajímavá. Žáci totiž mohou porovnávat své odpovědi s odpověďmi ostatních lidí.

Aktivita zahrnuje různé činnosti najednou – práci s grafem, pracovní list, diskusi, spolupráci ve skupinách. Právě práce s grafem je po žáky netradiční. Při práci s grafem se žáků můžeme dotázat, zda je nějaký údaj překvapil. Žáků bychom se měli po aktivitě také zeptat, jak se jim pracovalo ve skupinkách, zda se shodli na odpovědích jednoduše, nebo zda se jejich odpovědi značně odlišovaly. Diskutovat můžeme také o proměně rolí v domácnosti s ohledem na historický vývoj společnosti.

Pracovní list určený pro domácí práci je možné zadat žákům ihned po aktivitě jako domácí úkol na další vyučovací hodinu (za týden, jelikož žáci mají sledovat data po dobu sedmi dní). Stejně tak ji můžeme zadat žákům týden před danou vyučovací hodinou, ve které budeme aktivity realizovat.

Zdroj: Vlastní nápad autorky diplomové práce

4.4 Metodický námět č. 4

Název aktivity: *Co vidí žena a co vidí muž?*

Tematický okruh dle RVP ZV: Člověk jako jedinec, Člověk ve společnosti

Průřezové téma dle RVP ZV: Osobnostní a sociální výchova, Mediální výchova

Cílová skupina: 8. a 9. ročník ZŠ

Cíle: Žák se zamyslí nad tím, čeho si všimá u opačného i stejného pohlaví nejdříve.

Rozvíjené klíčové kompetence: Komunikativní, sociální a personální, občanské

Výukové metody: Práce s fotografiemi, brainstorming, volné psaní, diskuse, samostatná práce

Organizační formy výuky: Skupinová práce, hromadné vyučování (frontální)

Pomůcky: Počítač, projektor, fotografie muže a ženy (viz příloha E), fotografie ideálního muže a ženy (viz příloha F), psací potřeby, tabule, křída, papír nebo školní sešit

Časová náročnost: 20–25 minut

Průběh aktivity: Žákům promítneme fotku ženy s mužem a vyzveme je, aby písemně zaznamenali jejich první dojmy a čeho si na ženě a muži všimli jako prvního. Každý žák pracuje samostatně na papír nebo do školního sešitu.

Následně třídu rozdělíme do skupin po pěti žácích, tak, aby v každé skupině byla zastoupena obě pohlaví. V této fázi aktivity žákům sdělíme, aby vzájemně porovnali, čeho si na ženě všimli chlapci a čeho oproti nim dívky, stejně tak, čeho si na muži všimli chlapci a čeho dívky.

V závěru společně se žáky prodiskutujeme jejich zjištění. Nejprve se můžeme postupně dotázat dívek, co si zaznamenaly u muže a co u ženy, následně se můžeme pobavit s chlapci, čeho si oni všimli u ženy a čeho zase u muže. Učitel by měl odpovědi písemně zaznamenávat na tabuli pro názornost četnosti případných stejných odpovědí. Tabuli si rozdělíme na dvě části – fotka muže a fotka ženy, ke každému připíšeme: první dojmy dívek, první dojmy chlapců.

Aktivitu zakončíme zábavně, a to promítnutím ankety ideálního muže a ideální ženy z pohledu obou pohlaví. Právě ideální muž a ideální žena jsou předmětem celé řady internetových výzkumů. Samozřejmě upozorníme žáky, že se jedná o zidealizované představy a že by to mělo být spíše úsměvné. Zdůrazníme, že jsou všechny fotografie profesionálně upraveny a stěží takto někdo vypadá ve skutečnosti.

Reflexe: Aktivitu lze zařadit do výuky zaměřené na rozdílnost ve vnímání žen a mužů, stejně tak na efekt prvního dojmu. Aktivita by měla být pro žáky zajímavá vzhledem k výběru atraktivního muže a ženy na fotografiích. Opět žáky upozorníme, že se zdrží nevhodných komentářů a posměšků. Měli bychom si dát záležet na výběru vhodné fotografie, aby žena a muž nebyli příliš nevhodně vyobrazeni a také abychom samotným výběrem fotografie neovlivňovali žáky. Na aktivitu můžeme navázat další aktivitou, kdy si každý žák sám za sebe napíše, jak by měl vypadat jeho ideální partner/partnerka.

Zdroj: Vlastní nápad autorky diplomové práce

4.5 Metodický námět č. 5

Název aktivity: *Ženy ve světě*

Tematický okruh dle RVP ZV: Člověk jako jedinec, Člověk ve společnosti, Člověk, stát a právo, Mezinárodní vztahy a globální svět

Průřezové téma dle RVP ZV: Výchova demokratického občana, Multikulturní výchova, Výchova k myšlení v evropských a globálních souvislostech, Mediální výchova

Cílová skupina: 9. ročník ZŠ

Cíle: Žák se seznámí s pozicí žen v jednotlivých oblastech v odlišných zemích světa. Žák porovnává údaje o ženách v jednotlivých oblastech v odlišných zemích světa.

Rozvíjené klíčové kompetence: Komunikativní, sociální a personální, občanské

Výukové metody: Internet ve výuce, práce s daty, diskuse

Organizační formy výuky: Hromadné vyučování (frontální), párová práce, počítačová učebna

Pomůcky: Počítače v počítačové učebně, odkaz na webové stránky Lidská práva (<http://www.lidskaprava.cz/student/prava-zen/interaktivni-mapy/zastoupeni-zen-v-narodnich-parlamentech>)

Časová náročnost: 30 minut

Průběh aktivity: Celou vyučovací hodinu strávíme se žáky v počítačové učebně. Žáci utvoří dvojice, ve kterých budou spolupracovat na jednom počítači. My jako učitel dáme žákům instrukce k najetí požadované webové stránky s názvem Lidská práva, pro názornost postup žákům promítáme postup projektorem. Žáky navedeme až na stránku Interaktivní mapy (viz odkaz). Každé dvojici zadáme údaje, které chceme, aby zjistila, případně porovnala. Údaje neopakujeme, snažíme se každé dvojici zadat jiné. Žáci následně pracují ve dvojicích samostatně a zapíší požadované údaje.

V závěru aktivity každá dvojice odprezentují své zjištěné údaje. V závěru se žáky prodiskutujeme, zda jsou nějaké údaje a konkrétně jaké, které je překvapily, ať už pozitivně nebo negativně.

Reflexe: V rámci aktivity doporučuji zaměřit se na 3 oblasti: zastoupení žen v národních parlamentech, finanční příjmy žen, přístup dívek ke vzdělání. Všechny oblasti najdeme v sekci interaktivní mapy. Aktivitu lze využít při učivo týkajícího se lidských práv a rovného postavení žen a mužů. Webové stránky jsou kvalitně zpracovány. Co se týče vyhledávaných údajů, každé dvojici můžeme buď zadat, jaký konkrétní údaj vyhledá i konkrétně pro jaký stát, dále můžeme zadat žákům, že porovnájí dva státy navzájem. Před hodinou bychom si měli zkontrolovat funkčnost techniky, ať se již v samotné hodině v případě nastalých potíží nezdržujeme. Aktivitou rozvíjíme především průřezové téma Mediální výchova.

Zdroj: Vlastní nápad autorky diplomové práce

4.6 Metodický námět č. 6

Název aktivity: *Dívky a chlapci – nedokončené věty*

Tematický okruh dle RVP ZV: Člověk jako jedinec, Člověk ve společnosti

Průřezové téma dle RVP ZV: Osobnostní a sociální výchova

Cílová skupina: 2. stupeň ZŠ

Cíle: Žák diskutuje o životních zkušenostech dívek a chlapců. Žák si uvědomí případné shody či rozdíly v životních podmínkách chlapců a dívek a v jejich vnímání možností a omezení. Žák pozná názory svých spolužáků a spolužaček na genderové uspořádání společnosti.

Rozvíjené klíčové kompetence: Komunikativní, sociální a personální, občanské

Výukové metody: Nedokončené věty, samostatná práce, brainstorming, diskuse, práce s pracovním listem

Organizační formy výuky: Hromadné vyučování (frontální)

Pomůcky: Kopie pracovního listu: *Dívky a chlapci – nedokončené věty* pro každého žáka/žákyni (viz příloha G), psací potřeby, křída, tabule

Časová náročnost: 25 minut

Průběh aktivity: Každému žákovi rozdáme jednu kopii pracovního listu (v případě nutnosti je možné nedokončené věty promítnout dataprojektorem a žáci samostatně píší odpovědi do svých sešitů, případně na papír). Vyzveme žáky, aby dané věty dokončili v určitém časovém úseku. Upozorníme je, že by jejich dokončení měla vycházet z prvních asociací, tedy je nejvhodnější, aby žáci napsali první odpovědi, které je napadnou a nad odpověďmi příliš nepřemýšleli.

Po vyplnění všech vět začneme se žáky probírat jednotlivé odpovědi a diskutovat nad nimi. Odpovědi, které nám žáci sdělují, zapisujeme na tabuli pro názornost četností stejných jednotlivých odpovědí. Je pravděpodobné, že se budou odpovědi žáků opakovat. V závěru aktivity diskutujeme o jednotlivých nedokončených větách a zamě-

říme se na případně rozdíl plynoucí z toho, zda nedokončené věty vypracovávali dívky či chlapci.

Reflexe: Aktivita není z časového hlediska příliš náročná, proto ji můžeme zařadit kdykoliv během vyučovací hodiny. Aktivita jako taková je zaměřena na to, aby žáci poznali názory svých spolužáků a spolužaček na genderové uspořádání společnosti. Nedokončené věty můžeme jakkoliv obměňovat. Můžeme žáky vyzvat také k vymyšlení vlastních takovýchto vět. Aktivitu lze pojmout také ústní formou. Jeden žák ústně řekne začátek nedokončené věty, kterou si vymyslí a další spolužák ji dle svého uvážení doplní, takto pokračujeme po zbytek aktivity. Žáci se mohou vzájemně vyvolávat nebo můžeme postupovat po řadách, dle toho, jak žáci sedí. Pokud má žák problém danou větu vymyslet, je možné mít připravené lístečky s jednotlivými větami a nechat žáka losovat.

Metoda nedokončených vět bývá u žáků oblíbená. Metoda je snadno pochopitelná, časově nenáročná a srozumitelná. V následné diskusi bychom si měli dát pozor na případnou konfrontaci názorů mezi žáky, jelikož do odpovědí promítají své osobní názory a zkušenosti. V diskusi bychom se měli snažit vyhnout obviňování opačného pohlaví.

Zdroj: Vlastní nápad autorky diplomové práce, inspirace publikace Gender ve škole – příručka pro vyučující předmětů občanská výchova, občanská nauka a základy společenských věd na základních a středních školách

4.7 Metodický námět č. 7

Název aktivity: *Pětílístek*

Tematický okruh dle RVP ZV: Člověk jako jedinec, Člověk ve společnosti

Průřezové téma dle RVP ZV: Osobnostní a sociální výchova

Cílová skupina: 2. stupeň ZŠ

Cíle: Žák definuje vlastními slovy pojem „žena“, a pojem „muž“. Žák přiřadí k pojmu „žena“, a k pojmu „muž“ slova, která s těmito pojmy souvisí.

Rozvíjené klíčové kompetence: Komunikativní, sociální a personální, občanské

Výukové metody: Pětílístek, diskuse, asociace, brainstorming

Organizační formy výuky: Hromadné vyučování (frontální), párová práce/skupinová práce

Pomůcky: Psací potřeby, tabule, školní sešity, křída

Časová náročnost: 10 minut

Průběh aktivity: Napíšeme na tabuli pojem ŽENA a pojem MUŽ. Pojem ŽENA je pojmem pro chlapce ve třídě a pojem MUŽ je pojmem pro dívky ve třídě. Tedy žáci a žákyně budou pracovat s pojmem opačného pohlaví.

Každý si samostatně přepíše pojem do sešitu. Pod pojem napíše žáci 2 přídavná jména, která se k zadanému pojmu vztahují. Poté napíše 3 slovesa a pod ně pak 1 celou větu o 4 slovech. Jako poslední slovo žáci napíše asociaci, neboli slovo, které se jim vybaví jako synonymum. Žáky důrazně upozorníme, že se zdrží jakýkoliv nevhodných komentářů a stejně tak psaní nevhodných slov. Pokud jsou žáci hotovi, utvoří dvojice, které bude tvořit vždy dva žáci opačného pohlaví, v případě nerovného zastoupení pohlaví ve třídě (což je pravděpodobné) necháme žáky utvořit trojice ve stejném principu. Žáci si ve dvojicích/trojicích přečtou, co napsali. V závěru učitel vyvolá několik žáků, aby svůj úkol odprezentovali. Metoda pětílístek odpovídá následujícímu schématu:

Schéma pro překreslení:

Reflexe: Aktivitu bych zařadila na závěr vyučovací hodiny, ve které se probíralo téma rovnosti mužů a žen, vztahy mezi muži a ženami. Metodu pětilístku je možné samozřejmě zařadit na úvod hodiny, kdy chceme zjistit, jaké mají žáci představy o daném pojmu/tématu. Metodu lze použít na jakýkoliv pojem, který uznáme za vhodný a také je s učivem související. Pokud metodu se žáky zkusíme poprvé, mohou mít problém s pochopením, jak schéma vyplnit, je tedy vhodné žákům schéma i s poznámkami překreslit na tabuli.

Zdroj: Vlastní nápad autorky diplomové práce

4.8 Metodický námět č. 8

Název aktivity: *Názorový souboj*

Tematický okruh dle RVP ZV: Člověk jako jedinec, Člověk ve společnosti, Člověk, stát a právo

Průřezové téma dle RVP ZV: Osobnostní a sociální výchova, Výchova demokratického občana

Cílová skupina: 9. ročník ZŠ

Cíle: Žák zaujímá stanovisko a obhajuje vlastní názory v pluralitě názorů ostatních. Žák respektuje názory druhých. Žák rozvíjí komunikativní dovednosti. Žák se učí pravidlům diskuse a argumentace.

Rozvíjené klíčové kompetence: Komunikativní, sociální a personální, občanské

Výukové metody: Názorová škála, diskuse

Organizační formy výuky: Skupinová práce

Pomůcky: Seznam tvrzení pro genderovou diskusi, kartičky s nápisy ANO, NE

Časová náročnost: 15–20 minut

Průběh aktivity: Třidu pomyslně rozdělíme na stranu ANO a na stranu NE. Tedy například u tabule bude ANO a vzadu za lavicemi bude NE. Pro názornost můžeme na jednu stranu třídy nalepit kartičku s nápisem ANO a na druhou stranu kartičku s nápisem NE. Učitel žákům bude postupně číst jednotlivá tvrzení a každý žák se podle svého vlastního uvážení a souhlasu s daným tvrzením přesune na stranu ANO či na stranu NE. Následně vyzveme každou skupinu, aby po minutové vzájemné poradě přednesla argumenty, proč ANO a proč NE. Bud žák dobrovolně sám za sebe nebo se žáci dohodnou v rámci skupiny. Pokračujeme v aktivitě dál, dokud nevyčerpáme připravená tvrzení.

Příklady tvrzení pro genderovou diskusi:

- *Péče o děti má před přednost před kariérou.*
- *Muž je lepší kuchař.*
- *Je lepší, když muži neplácou.*
- *Fotbal není pro holky.*
- *Některé profese se pro ženy nehodí.*
- *Muži jsou lepší řidiči než ženy.*
- *Ženy do politiky nepatří.*
- *Muž musí být odvážný.*
- *Domácí práce jsou pro dívky.*
- *Muž by na mateřské být neměl.*
- *Na vedoucí pozici by měl být muž.*
- *Ženy jsou málo průbojné.*
- *Ženy nemohou vykonávat nebezpečná povolání (hasička, policejní vyšetřovatelka)*

Reflexe: Aktivitu můžeme opět zařadit jako doplnění učiva nejen zaměřeného na vztahy mezi ženami a muži, ale například i na diskriminaci. Aktivita může na základě předložených tvrzení otevřít další témata pro diskusi s našimi žáky. Co se týče případné modifikace, aktivitu lze poupravit tak, že vynecháme podávání argumentů jednotlivými žáky po každém tvrzení. Necháme žáka si pouze stoupnout bez vysvětlení svého rozhodnutí. Tuto variantu je vhodné volit s ohledem na složení třídy. Pokud mají žáci problém diskutovat, argumentovat, jsou stydlivější povahy. Na aktivitu lze také navázat tím, že se žáků zeptáme, zda se s nějakým z již zmíněných tvrzení někdy setkali (osobně, ve svém okolí, v médiích). Dále mohou žáci uvádět další možná tvrzení podobného charakteru, které nezazněla. Na konci aktivity bychom měli zreflektovat pocity žáků, jak se jim při aktivitě počínalo. Žáci jsou určitým způsobem „nuceni“ se rozhodnout pro jedno stanovisko.

Aktivita rozvíjí metodu názorové škály a diskuse. Metodu názorové škály je vhodné zařazovat pro témata, která mohou vyvolávat rozpaky (například v rámci sexuální výchovy, diskuse o etických problémech a hodnotových sporech). Při této metodě je důležité dbát na udržení kázně ve třídě, jelikož se žáci volně pohybují. Žáky také upozorníme, že se zdrží nevhodného komentování jednotlivých tvrzení. Pokud by žáci tvrzení zlehčovali, nebrali aktivitu vážně a přemísťovali se „jen tak pro nic za nic“, je

pochopitelné, že by aktivita ztratila svůj smysl. Prostřednictvím metody diskuse aktivita rozvíjí komunikativní schopnosti. Vzájemná domluva ve skupinách zase učí dialogu, naslouchání, vzájemnému respektu. V neposlední řadě učí žáky schopnosti argumentace a obhajovat vlastní názor.

Zdroj: Vlastní nápad autorky diplomové práce, inspirace projekt Gender je všude kolem nás.

4.9 Metodický námět č. 9

Název aktivity: *Jazyková rčení*

Tematický okruh dle RVP ZV: Člověk ve společnosti, Člověk jako jedinec

Průřezové téma dle RVP ZV: Osobnostní a sociální výchova

Cílová skupina: 7., 8. a 9. ročník ZŠ

Cíle: Žák si uvědomí, jak užívání ustálených frází a obrátů zkresluje náš pohled na realitu a ovlivňuje naše názory, postoje a chování vůči druhým.

Rozvíjené klíčové kompetence: Komunikativní, sociální a personální, občanské

Výukové metody: Samostatná práce, diskuse, práce s pracovním listem

Organizační formy výuky: Skupinová práce, hromadné vyučování (frontální)

Pomůcky: Kopie pracovního listu – *Jazyková rčení* (viz příloha H) pro každého žáka a žákyni, psací potřeby

Časová náročnost: 20 minut

Průběh aktivity: Každému žákovi rozdáme kopii pracovního listu. Úkolem žáků je zvolit si s nabízených výroků jeden a zodpovědět k němu uvedené otázky. Zadání lze různě upravit dle aktuální situace (zadáme žákům všechny výroky, určíme, kdo se bude jakým výrokem zabývat...) Na vyplnění mají žáci přibližně osm minut. Pokud potřebují času více, prodloužíme ho. V další části aktivity žáky vyzveme, aby vytvořili skupinky podle toho, jaký výrok si zvolili. Nevadí, že jsou skupinky různě početné. Ve skupinách žáci porovnají své odpovědi, prodiskutují je, snaží se o nalezení shod a rozdílů. Každá skupina by měla připravit společné zodpovězení otázek ke zvolenému výroku. Mluvčí z každé skupinky představí závěry, k jakým jeho skupina dospěla.

V závěru aktivity následuje diskuse, se žáky se zamyslíme, zda znají nějaká další rčení, která v aktivitě nezazněla. V rámci diskuse se snažíme žáky vést k uvědomění si rizik, která se v jazykovém rčení (klišé) skrývají. Často jsou projevem stereotypů a předsudků.

Reflexe: Jedná se o relativně rychlou a zábavnou aktivitu, která je určena pro vstup to tématu jazyk a řeč, jazyková rčení a také pro představení genderové problematiky obecně. Prostřednictvím aktivity si naši žáci uvědomují přítomnost genderových stereotypů a jejich pronikání do jazyka. Aktivita by měla být pro žáky zajímavá, protože mívají osobní zkušenost s uvedenými výroky, občas je slýchávají ve svém okolí. Žáci mohou vymyslet nějaké další podobné výroky, se kterými se setkali. Zadání můžeme také obměňovat, například že žáci zodpovědí otázky pro všechny výroky.

Zdroj: Zpracováno dle publikace Gender ve škole – příručka pro vyučující předmětů občanská výchova, občanská nauka a základy společenských věd na základních a středních školách

4.10 Metodický námět č. 10

Název aktivity: *Dívky v Afghánistánu*

Tematický okruh dle RVP ZV: Člověk ve společnosti, Člověk stát a právo, Mezinárodní vztahy a globální svět

Průřezové téma dle RVP ZV: Osobnostní a sociální výchova, Multikulturní výchova, Výchova k myšlení v evropských a globálních souvislostech

Cílová skupina: 7. 8. a 9. ročník ZŠ

Cíle: Žák se seznámí se životními podmínkami žen žijících v Afganistánu jako příkladu chudé země. Žák přemýšlí o omezeních, v nichž ženy žijí, o důsledcích, které to má pro celou společnost. Žák se učí efektivně pracovat s textem.

Rozvíjené klíčové kompetence: Komunikativní, sociální a personální, občanské, k řešení problémů

Výukové metody: Jigsaw, práce s textem, diskuse, skládkové učení, didaktická hra – kvízové otázky

Organizační formy výuky: Skupinová práce, hromadné vyučování (frontální)

Pomůcky: Kopie pracovního list – *Dívky v Afghánistánu* (viz příloha CH) pro každého žáka a žákyni, seznam kvízových otázek, odkaz na webové stránky Člověka v tísni (<https://www.clovekvtisni.cz/>)

Časová náročnost: 30 minut

Průběh aktivity: Třidu rozdělíme do skupin po šesti žácích. V každé skupině každému žákovi přidělíme číslo jedna až šest. Následně rozdáme každému žákovi ve skupině jednu část textu, který jsme si předem upravili a rozdělili do šesti odstavců. Každý žák ve skupině má tedy jinou část textu (žák s číslem jedna, obdrží text číslo jedna). Žáky vyzveme, aby následně utvořili skupiny se stejnou částí textu, tedy se stejným přiděleným číslem (jedničky, dvojky, trojky...). Úkolem každého žáka ve skupině je si text pročíst a následně ho prodiskutovat se svými spolužáky. Žáci prodiskutují, zda a jak

textu porozuměli, protože se následně vrátí do svých kmenových skupin a budou o svém úryvku textu poučovat ostatní spolužáky.

V další fázi aktivity uspořádáme kvíz, kdy budeme dávat otázky vycházející z textu. Skupiny mezi sebou budou soutěžit, pokud si budou jisti odpovědí, co nejrychleji se přihlásí. Před kvízem text od žáků vybereme. V závěru aktivity soutěž vyhodnotíme, ohodnotíme práci jednotlivých skupinek, udělíme + za práci v hodině. Vzhledem k tomu, že žáci ve článku narážejí na humanitární organizaci Člověk v tísni, je vhodné s ní žáky v pár základních bodech seznámit.

Příklady kvízových otázek:

- 1) *Proč mají ženy v Afghánistánu nízké vzdělání?*
- 2) *Kolik procent žen je podle článku v Afghánistánu negramotných?*
- 3) *Jaké je hlavní poslání žen v Afghánistánu?*
- 4) *Jak se liší představy o vzdělání žen a mužů?*
- 5) *Jaký je další hlavní problém kromě negramotnosti dívek, se kterým se v Afghánistánu potácejí?*
- 6) *Jaký je průměrný věk Afghánců?*
- 7) *Jaké místo na světě zaujímá Afghánistán v úmrtnosti dětí do pěti let?*
- 8) *Podporuje vláda výstavbu škol pro dívky?*
- 9) *Jaká humanitární organizace je s výstavbou škol pro dívky nápomocna?*
- 10) *Kolik škol se již podařilo vybudovat?*

Reflexe: Aktivitu je vhodné zařadit k probíranému tématu zaměřeného na globální problémy. Aktivitou se žáci také učí uvažovat v souvislostech a kritickému čtení. Článek byl vytvořen na základně novinářů, kteří dlouhodobě působili v Afghánistánu a také spolupracují se humanitní organizací Člověk v tísni. Článek je lehce poupravit vzhledem k věku žáků, se kterými plánujeme aktivitu vyzkoušet. Modifikace aktivity by spočívala v zadání úkolu, kdy žáci napíší zkrácenou esej o úloze a vzdělání žen. Text by jim měl sloužit jako opora, případně žáky navedeme otázkami.

Obecně je aktivita náročná na přípravu a organizace. Text je nutné vhodně rozdělit do odstavců a nastříhat. Aktivita je také náročná na vysvětlení žákům. Je nutné, aby žáci správně pochopili rozdělování do skupin, ale pokud se s metodou Jigsaw pro jednou seznámí, příště jim nebude činit potíže. Při práci ve skupinách učitel zastává roli

koordinátora, poradce a konzultanta. Dbáme na to, aby se žáci v rámci jednotlivých skupin věnovali tématu, kterému mají a nediskutovali o tématech nesouvisejících. Rizikem u metody Jigsaw je vznik hluku ve třídě z důvodu častému přemísťování žáků. Didaktika hra v podobě kvízu slouží spíše pro odlehčení a odreagování. Způsob vyhodnocení a odměny můžeme zvolit dle našeho uvážení.

Zdroj: Vlastní nápad autorky diplomové práce, text převzat z webových stránek Otevřená společnost

4.11 Metodický námět č. 11

Název aktivity: *Genderové stereotypy v pohádkách*

Tematický okruh dle RVP ZV: Člověk jako jedinec, Člověk ve společnosti

Průřezové téma dle RVP ZV: Osobnostní a sociální výchova, Mediální výchova

Cílová skupina: 2. stupeň ZŠ

Cíle: Žák prostřednictvím pohádkových postav vidí, jaké charakteristiky jsou očekávány od žen a jaké od mužů. Žák se učí přemýšlet o pohádkách v rámci genderové socializace. Žák si je vědom vlivu pohádek na naše vnímání mužských a ženských vlastností.

Rozvíjené klíčové kompetence: Komunikativní

Výukové metody: Samostatná práce, volné psaní, brainstorming, diskuse, práce s obrázky, překlad z cizího jazyka

Organizační formy výuky: Hromadní vyučování (frontální)

Pomůcky: Psací potřeby, papír, školní sešit, počítač, projektor, tabule, křída, prezentace s obrázky knih narušujících genderové stereotypy (viz příloha K)

Časová náročnost: 30 minut

Průběh aktivity: Každý z žáků si vybere/zvolí jednu svou oblíbenou pohádkovou postavu. Promítne nebo na tabuli napíšeme seznam otázek, nad kterými chceme, aby se žáci zamysleli. Každý žák následně představí svou pohádkovou postavu ostatním, učitel mezitím zapisuje postavy na tabuli do dvou sloupečků podle toho, zda se jednalo o postavu ženskou či mužskou. Poté na základě zapsaných bodů se žáky diskutujeme. Zaměříme se na otázky, zda si žáci všimli, jaké vlastnosti se opakují u mužských/ženských postav? Zda je to může nějakým způsobem ovlivnit v reálném životě a jak? Žáky navedeme k myšlence, že i v pohádkách se setkáváme s genderovými stereotypy, které mají na děti zásadní vliv.

V závěru aktivitu promítne žákům prezentaci s obrázky publikovaných knížek, která právě zažité genderové stereotypy narušují. Jedná se o knížky vydané v an-

glickém jazyce. Názvy knih by žákům neměly činit potíže, přesto si je s nimi vždy společně přeložíme. Od žáků budeme chtít slyšet, co je na dané knize neobvyklého, čím narušuje nám zažitě představy.

Seznam otázek:

- 1) *Jak daná postava vypadá?*
- 2) *Jaké má vlastnosti, jak se chová?*
- 3) *Jak se chová k ostatním postavám?*
- 4) *Co vám na postavě přijde zajímavé a proč je vaší oblíbenou?*

Reflexe: Místo pohádkové postavy lze zvolit i seriálovou či filmovou postavu. U mladších žáků můžeme zvolit, že danou postavu nakreslí. Při zapisování postav na tabuli podle pohlaví můžeme narazit na postavu neurčeného genderu (například Krteček), je tedy vhodné s tím počítat, ať nás to při výuce nezaskočí. Aktivitu lze také modifikovat. Žáky necháme danou postavu nakreslit, následně všechny výkresy rozložíme před tabuli či na tabuli a hledáme se žáky společné charakteristiky. Například, zda obdobné postavy (princ, princezna, čaroděj, kouzelník, víla atd.) z různých pohádek mají shodné charakteristiky a případně jaké.

Zdroj: Vlastní nápad autorky diplomové práce

4.12 Metodický námět č. 12

Název aktivity: *Můj všední den*

Tematický okruh dle RVP ZV: Člověk jako jedinec, Člověk ve společnosti

Průřezové téma dle RVP ZV: Osobnostní a sociální výchova, Výchova demokratického občana

Cílová skupina: 2. stupeň ZŠ

Cíle: Žák uvažuje nad tím, jak rozdílně přemýšlíme o životných stylech obou pohlaví a jaký mají vliv genderové stereotypy na naše představy o uspořádání vlastního života.

Rozvíjené klíčové kompetence: Komunikativní, sociální a personální, občanské, k řešení problémů

Výukové metody: Volné psaní, samostatná práce, diskuse

Organizační formy výuky: Hromadné vyučování (frontální)

Pomůcky: Psací potřeby, papír nebo školní sešit

Časová náročnost: 20 minut

Průběh aktivity: V úvodu aktivity vyzveme žáky, aby v pár větách či bodech napsali, jak vypadá jejich běžný všední den. V další fázi aktivity dáme žákům úkol obdobný s tím rozdílem, že popíše svůj běžný všední den, kdyby byli opačného pohlaví. Tedy chlapci popisují svůj den, kdyby byli dívkami a dívky zase kdyby byl chlapci. Úkol by měl žákům trvat 10 až 15 minut. Po samostatné práci přejdeme ke společné diskusi. Měli bychom věnovat pozornost rozdílům mezi běžným dnem žen a běžným dnem mužů, zároveň se snažíme poukázat na existenci genderových stereotypů, které ovlivňují naše představy o uspořádání života druhých. Snažíme se zpochybnit, že uvedené rozdíly souvisí s ženskou a mužskou přirozeností, mimo jiné se snažíme poukázat na vliv stereotypů na naše osobní představy.

Možné zadání úkolů žákům:

- 1) *Představ si, jak vypadá tvůj běžný všední den a stručně ho popiš.*
- 2) *Představ si, že bys nebyla dívkou ale chlapcem; představ si, že bys nebyl chlapcem, ale dívkou. Jak by vypadal tvůj běžný všední den? V čem by byl jiný a všem stejný jako den, který jsi popisoval/a před chvílí?*

Reflexe: Aktivitu je možné zadat žákům také jako domácí práci a v následující hodině na ni navázat diskusí. Můžeme změnit zadání a žákům zadat, jak by vypadal jejich všední den přibližně za 15 let. V takovém případě si žáci budou uvědomovat své budoucí role. Aktivitu bychom měli se žáky brát spíše jako úsměvnou, nemělo by docházet ke konfrontaci mezi žáky.

Zdroj: Vlastní nápad autorky této diplomové práce, příručka Volba povolání bez před-sudku – Metodika projektového dne pro základní školy

4.13 Metodický námět č. 13

Název aktivity: *Hrajeme si s vlastnostmi*

Tematický okruh dle RVP ZV: Člověk jako jedinec, Člověk ve společnosti

Průřezové téma dle RVP ZV: Osobnostní a sociální výchova, Multikulturní výchova

Cílová skupina: 2. stupeň ZŠ

Cíle: Žák odhalí předsudky, které si lidé vytvářejí o druhých na základě jejich pohlaví. Žák vyjmenuje vlastnosti, které se obvykle připisují mužům a ženám. Žák si uvědomí, že značná část „mužských“ a „ženských“ vlastností nevychází z biologických rozdílů, ale je dána kulturou a výchovou.

Rozvíjené klíčové kompetence: Komunikativní, sociální a personální, občanské

Výukové metody: Samostatná práce, brainstorming, volné psaní, diskuse, práce s úkoly, řízená diskuse

Organizační formy výuky: Skupinová práce, hromadné vyučování (frontální)

Pomůcky: Kartičky – *Hrajeme si s vlastnostmi* (viz příloha J) pro každého žáka a žákyň, psací potřeby, tabule, křída, seznam úkolů – *Hrajeme si s vlastnostmi* pro jednotlivé skupiny (viz příloha K)

Časová náročnost: 30 minut

Průběh aktivity: Žákům rozdáme kartičky a vyzveme je, aby na ně napsali lidské vlastnosti dle zadání – tedy vlastnosti, které se považují za typicky ženské a vlastnosti typicky mužské. Každý žák pracuje samostatně a po napsání svých příkladů připevní své dvě kartičky na tabuli. Tabuli, zatímco žáci pracují, rozdělíme na dva sloupce a nadepíšeme je: vlastnosti typicky ženské a vlastnosti typicky mužské. Upozorníme žáky, aby se v této fázi přidělování vlastností zdrželi jakýchkoliv komentářů.

V další části aktivity třídu rozdělíme do čtyř skupin a každé skupině je zadán jeden úkol k prodiskutování a k následné prezentaci. Úkoly jsou připraveny písemně na

lístečcích a každá skupina obdrží jeden z nich. Poté jednotlivé skupiny prezentují své výsledky a ostatní žáci se mohou po prezentaci ptát, doplňovat, argumentovat, diskutovat.

V závěru aktivity následuje řízená diskuse ze strany učitele. Se žáky diskutujeme v duchu zpochybnění „nepřekročitelné“ hranice mezi „mužskými“ a „ženskými“ vlastnostmi, dopady, které má genderová stereotypizace na svobodu individua (například při volbě povolání apod.). Žáků se také zeptáme, jak se jim pracovalo ve skupinách. Do diskuse lze zahrnout otázky:

- 1) *Proč si lidé myslí, že ženy a muži musí mít odlišné vlastnosti?*
- 2) *Jsou některé vlastnosti typicky mužské, nebo ženské (to znamená, že je mají všichni muži a žádná žena a naopak)?*
- 3) *Jsou větší rozdíly mezi jednotlivými lidmi bez ohledu na pohlaví, nebo mezi ženami a muži?*

Reflexe: Aktivitu doporučuji použít do vyučovací hodiny zaměřené na rozdílnost pohlaví a na úvod probírání genderové problematiky. Pomocí aktivity žák odhalí předsudky, které si lidé vytvářejí o druhých na základě jejich pohlaví a především by si žáci měli uvědomit, že značná část „mužských“ a „ženských“ vlastností nevychází z biologických rozdílů, ale je dána kulturou a výchovou. Samotnou aktivitu můžeme propojit také s problematikou povolání, konkrétně s vlastnostmi, které jsou potřebné pro různá povolání. Jak již bylo zmíněno, aktivitu uzavřeme diskusí, v rámci které se snažíme zpochybnit rozdělování vlastností na „mužské“ a „ženské“.

Zdroj: Vlastní nápad autorky diplomové práce, metodický portál RVP

4.14 Metodický námět č. 14

Název aktivity: *Typický muž a typická žena?*

Tematický okruh dle RVP ZV: Člověk jako jedinec, Člověk ve společnosti

Průřezové téma dle RVP ZV: Osobnostní a sociální výchova, Mediální výchova

Cílová skupina: 8. a 9. ročník ZŠ

Cíle: Žák formuluje své představy o daném pohlaví. Žák odhalí předsudky, které si lidé vytvářejí o druhých na základě jejich pohlaví. Žák se seznamuje s genderovými stereotypy, které v dané společnosti panují. Žák si uvědomuje existenci genderových stereotypů. Žák si je vědom svého stereotypního uvažování o příslušnicích opačném pohlaví. Žák se učí spolupráci ve skupině.

Rozvíjené klíčové kompetence: Komunikativní, sociální a personální, občanské

Výukové metody: Brainstorming, brainwriting, myšlenková mapa, metoda sněhové koule, diskuse, volné psaní, práce s videem

Organizační formy výuky: Skupinová práce, hromadné vyučování (frontální)

Pomůcky: Papírové archy, psací potřeby, tabule, křída, video, počítač, projektor

Odkaz na video: <https://www.youtube.com/watch?v=nWu44AqF0iI&feature=youtu.be>

Časová náročnost: 40 minut

Průběh aktivity: Třídu rozdělíme do skupin po čtyřech žácích tak, aby se jednalo o pohlavně smíšené skupiny. Úkolem každé skupiny je vytvořit na list papíru vždy samostatný co nejpočetnější seznam typických představ o dívkách, ženách, chlapcích a mužích (představy se mohou týkat typických vlastností, vzhledu, zálib, oblékání, hraček, zvyků, chování, obecných témat...). V další fázi aktivity vyzveme každou skupinu, aby vytvořila jednu větší skupinu se skupinou jinou, tedy spojíme vždy dvě skupiny po čtyřech žácích dohromady. V této fázi bude úkolem každé skupiny porovnat a prodiskutovat své seznamy a na papírový arch vytvořit myšlenkovou mapu pro typickou dívku, ženu, chlapce a muže. V závěru aktivity žáci a žákyně odprezentují své nápady

a názory, které ztvárnili v myšlenkových mapách. Následuje diskuze vedená učitelem. Cílem diskuse je dovést žáky k myšlence, že jimi právě odprezentované typické představy

o dívkách, ženách, chlapcích a mužích nejsou opravdu typickými představami, které jsou pro dívky, ženy, chlapce a muže typické. Je důležité zdůraznit, že se jedná o genderové stereotypy, které panují ve společnosti a že se vlastně tyto představy od daného pohlaví očekávají.

Na úplný závěr aktivity žákům pro zajímavost pustíme genderový experiment týkající se pohlaví a hraček, který je sice v anglickém jazyce, ale žáci by neměli mít problém mu porozumět.

Reflexe: Aktivitu bych zařadila na úvod hodiny, kdy se chceme danému tématu věnovat. Pomocí aktivity si my, jako učitelé, uděláme přehled o představách našich žáků, které o daném tématu mají. Aktivitu můžeme také dát na zakončení hodiny, kdy úkol pojmem jako shrnutí našich představ o ženském a mužském pohlaví. Zadání aktivit lze pozměnit tak, že se žáci v rámci skupin zaměří vždy jen na jedno zadané téma (vlastnosti, témata, o kterých diskutují ženy, muži, chování, oblékání...). Jednotlivá témata můžeme zadat též žákům do dvojic. Lístky s tématy dáme do obálky či sáčku a každá dvojice si vylosuje jedno téma a připraví si ústní prezentaci, kdy po dobu dvou minut budou hovořit na dané téma.

Aktivita zahrnuje použití různých metod, a to metody aktivizačních a asociačních – brainstorming, volné psaní, metodu sněhové koule, práce s videem a myšlenkové mapy. Zejména u metody sněhové koule bychom si měli dát pozor na udržení kázně při výuce, protože žáci spolupracují v početných skupinách a mají tak tendenci hovořit o tématech mimo výuku. Díky práci s videem zahrnujeme do výuky průřezové téma Mediální výchova.

Zdroj: Vlastní nápad autorky diplomové práce

4.15 Metodický námět č. 15

Název aktivity: *Profese*

Tematický okruh dle RVP ZV: Člověk jako jedinec, Člověk ve společnosti

Průřezové téma dle RVP ZV: Osobnostní a sociální výchova

Cílová skupina: 2. stupeň ZŠ

Cíle: Žák si uvědomuje existenci genderových stereotypů v zaměstnání. Žák pochopí, že nelze dělit profese na ženské a mužské, ale že vždy záleží na schopnostech a vědomostech dané osoby.

Rozvíjené klíčové kompetence: Komunikativní, sociální a personální, občanské

Výukové metody: Brainstorming, diskuse, inscenační (pantomima)

Organizační formy výuky: Skupinová práce, hromadné vyučování (frontální)

Pomůcky: Lístičky papíru, psací potřeby

Časová náročnost: 20–25 minut

Průběh aktivity: Rozdělíme třídu do skupin po pěti žácích. Dodržíme opět skupiny pohlavně smíšené. Každé skupině dáme prázdné lístečky papíru. Úkolem žáků bude napsat na jednotlivé lístečky osm profesí, o kterých si myslí, že jsou typickými ženskými a naopak typickými mužskými profesemi. Následně zástupci z jednotlivých skupin pantomimou předvedou své vymyšlené profese a spolužáci z ostatních skupin hádají, o jakou profesi se jedná a především, zda se o takové profesi ve společnosti smýšlí jako o mužské či typicky ženské. Tímto způsobem se v předvádění vystřídají všechny skupiny.

V závěru aktivity následuje vyhodnocení, zda byly jednotlivé profese uhádnuty správně a především je důležité zahrnout diskusi o tom, proč byly dané profese předváděny jako mužské či ženské. Diskusi směřujeme k myšlence, že profese nelze dělit na mužské a ženské, ale že záleží na vědomostech, schopnostech, dovednostech daného člověka.

Reflexe: Aktivita je časově náročnější vzhledem k předvádění jednotlivých povolání samotnými žáky. Je tedy vhodné si na ni vyhradit dostatek času, aby se vystřídali dobrovolně všichni žáci ze skupin. Aktivita zahrnuje využití inscenačních metod konkrétně pantomimy. V průběhu aktivity je navrženo, že za skupinu předvede jednotlivá povolání jedinec, můžeme žákům navrhnout, že je mohou „zahrát“ společně, klidně v rámci nějaké scénky.

U inscenačních metod bychom měli dbát na to, aby žáci brali dané role, které předvádějí, zodpovědně. Dalším důležitým faktorem je dobrovolnost, žáka k předvádění, v našem případě pantomimě, nenutíme. Pokud je dobrovolníků více, snažíme se je spravedlivě prostřídat.

Zdroj: Vlastní nápad autorky diplomové práce

Závěr

Problematika genderu, zjednodušeně řečeno kulturně vytvořených rozdílů mezi muži a ženami, je v dnešní době čím dál častěji probíraným tématem. I přesto, že se pojem začal používat ve společenských vědách již v druhé polovině 20. století, bývá často mylně vysvětlován a chápán. Ve skutečnosti se totiž jedná o problematičtější pojem, než se může na první pohled zdát.

Hlavním cílem této diplomové práce bylo zaměřit se na problematiku genderu z obecného teoretického hlediska a zohlednit jeho možnost zahrnutí do výuky vzdělávacího oboru Výchovy k občanství na základních školách. Následně bylo cílem vytvořit soubor metodických námětů, jak téma gender implementovat do hodin vzdělávacího oboru Výchovy k občanství.

V teoretické části práce byl pojem gender teoreticky vymezen a popsán jako jedna ze základních kategorií sociálních věd. Zde bylo potvrzeno, že se ve skutečnosti jedná o výraz problematičtější, než se může na první pohled zdát. Kapitola dále definuje také genderové role a genderové stereotypy. V neposlední řadě je zde uveden vztah genderu a školství, kde bylo zjištěno, že právě škola má zásadní vliv na utváření genderové identity nás samotných.

Co se týče kapitoly zaměřené na obecnou charakteristiku Rámcového vzdělávacího programu pro základní vzdělávání, byla zde podrobně rozebrána vzdělávací oblast Člověk a společnost spolu se vzdělávacím oborem Výchova k občanství. Kapitola shrnuje poznatky o tom, jak je tematika genderu zakomponována v Rámcovém vzdělávacím programu pro základní vzdělávání. Po detailním prostudování RVP ZV bylo shledáno, že tématem gender se zabývají vzdělávací oblasti Člověk a jeho svět, Člověk a společnost, Umění a kultura a také vzdělávací oblast Člověk a zdraví.

Poslední kapitola teoretické části se zabývá výukovými metodami obecně a podrobněji popisuje aktivizujícími výukovými metodami, a to vzhledem k praktické části této diplomové práce, jejímž obsahem je soubor metodických námětů v podobně jednotlivých aktivit, často zahrnujících právě aktivizující výukové metody.

V praktické části práce bylo cílem, jak již bylo zmíněno, vytvořit soubor metodických námětů. Lze totiž konstatovat, že gender není ve výuce dostatečně probírán a mělo by mu být ve výuce věnován větší prostor. Jednotlivé návrhy aktivit, kterých je 15, jsou psány formou metodických listů se základními didaktickými kategoriemi. Ak-

tivity jsou inspirací učitelům a učitelkám, jak s daným tématem pracovat v hodinách Výchovy k občanství. Žákům a žákyním je v tomto případě téma genderu zprostředkováno aktivní formou, která vychází z jejich osobní účasti na aktivitách. Jednotlivé aktivity jsou doplněny o vytvořené potřebné materiály v podobě pracovních listů, které jsou obsahem příloh v diplomové práci.

Ze studia odborné literatury a materiálů, jak v jazyce českém tak anglickém, vychází najevo, že publikace a dostupné výukové materiály pro pedagogy a pedagožky zabývající se problematikou genderu ve výuce je ve srovnání s jinými tématy prozatím málo. V České republice se problematikou genderu ve školství zabývá především PhDr. Irena Smetáčková, Ph. D., která působí na katedře psychologie Pedagogické fakulty Univerzity Karlovy v Praze. Právě ona je autorkou většiny příruček a projektů s genderovou tematikou, jichž bylo mimo jiné využito při psaní této diplomové práce.

Použité zdroje

Odborná literatura

BELZ, Horst a Marco SIEGRIST. *Klíčové kompetence a jejich rozvíjení*. Praha: Portál, 2015, 376 s. ISBN 978-80-262-0846-4.

BRANNON, Linda. *Gender: Psychological Perspectives*. 4th ed. Boston: Pearson/Allyn and Bacon, 2005, xviii, 558 p. ISBN 02-054-0457-X.

GIDDENS, Anthony. *Sociologie*. Praha: Argo, 2013, 1049 s. ISBN 978-80-257-0807-1.

Horák, František. *Aktivizující didaktické metody*. Olomouc: Univerzita Palackého, Filozofická fakulta, 1991. ISBN 80-7184-568-8.

KALHOUS, Zdeněk a Otto OBST. *Školní didaktika*. Praha: Portál, 2002, 447 s. ISBN 80-7178-253-X.

KARSTEN, Hartmut. *Ženy – muži: [genderové role, jejich původ a vývoj]*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2006, 183 s. ISBN 80-7367-145-x

MAŇÁK, Josef a ŠVEC, Vlastimil. *Výukové metody*. Brno: Paido, 2003. ISBN 807315-039-5.

MOJŽÍŠEK, Lubomír. *Vyučovací metody*. 3. upr. vyd. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1988, 341 s. Pedagogická teorie a praxe.

OAKLEY, Ann. *Pohlaví, gender a společnost*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2000, 171 s. ISBN 80-7178-403-6.

PETTY, Geoffrey. *Moderní vyučování: praktická příručka*. Praha: Portál, 1996, 380 s. ISBN 80-7178-070-7.

RENZETTI, Claire M a Daniel J CURRAN. *Ženy, muži a společnost*. Vyd. 1. Praha: Karolinum, 2003, 642 s. ISBN 80-246-0525-2.

SKALKOVÁ, Jarmila. *Aktivita žáků ve vyučování*. 2. vyd. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1974, 190 s.

SKALKOVÁ, Jarmila. *Obecná didaktika: vyučovací proces, učivo a jeho výběr, metody, organizační formy vyučování*. Praha: Grada, 2007, 322 s. Pedagogika. ISBN 978-80-247-1821-7.

SMETÁČKOVÁ, Irena a Klára VLKOVÁ. *Gender ve škole: příručka pro vyučující předmětů občanská výchova, občanská nauka a základy společenských věd na ZŠ a SŠ*. Praha: Otevřená společnost, 2005, 191 s. ISBN 80-903331-2-5.

SMETÁČKOVÁ, Irena. *Gender ve škole: příručka pro budoucí i současné učitelky a učitele*. Vyd. 1. Praha: Otevřená společnost, 2006, 67 s. ISBN 80-903331-5-x.

VALDROVÁ, Jana. *Gender a společnost: [vysokoškolská učebnice pro nesociologické směry magisterských a bakalářských studií]*. V Ústí nad Labem: Univerzita J. E. Purkyně, 2006, 236 s. skripta. ISBN 80-7044-808-3.

ZORMANOVÁ, Lucie. *Obecná didaktika: pro studium a praxi*. Praha: Grada, 2014, 239 s. Pedagogika. ISBN 978-80-247-4590-9.

Elektronické zdroje

Centrum pro výzkum veřejného mínění: *Role mužů a žen* [online]. [cit. 2018-02-28]. Dostupné z: <https://cvvm.soc.cas.cz/cz/tiskove-zpravy/ostatni/vztahy-a-zivotni-postoje/1610-role-muzu-a-zen-listopad-2011>

Český statistický úřad: *Gender: Základní pojmy* [online]. [cit. 2017-12-15]. Dostupné z: https://www.czso.cz/csu/gender/gender_pojmy

Digitální materiály pro výuku DUMY [online]. [cit. 2018-03-04]. Dostupné z: <http://dumy.cz/vyhledavani?vzdelavani=CE&nazev=clovek-a-spolecnost>

Fotografie muže a ženy [online]. [cit. 2018-03-07]. Dostupné z:
<http://www.projectcasting.com/casting-calls-acting-auditions/fashion-show-open-casting-call-atlanta-male-models>

Fotografie ideální ženy a muže [online]. [cit. 2018-03-07]. Dostupné z:
<https://www.femina.cz/sokujici-idealni-zena-pro-rok-2015-doktorka-s-tetovanim-idealni-muz-pejskar-v-kravate/>

Gender je všude kolem nás: Gender jako součást školní socializace [online]. [cit. 2018-02-21]. Dostupné z: <http://www.sebespolu.net/kdo.html#stahnete>

Children's Books that Break Gender Stereotypes [online]. [cit. 2018-03-10]. Dostupné z:
https://www.goodreads.com/list/show/34011.Children_s_Books_that_Break_Gender_Stereotypes

Metodický portál RVP inspirace a zkušenosti učitelů [online]. [cit. 2018-03-04]. Dostupné z: <https://rvp.cz/vyhledavani?q=Mu%C5%BEi+a+%C5%BEeny&s.x=0&s.y=0>

Otevřená společnost: Gender ve škole [online]. [cit. 2018-03-01]. Dostupné z:
<http://www.otevrenaspolecnost.cz/>

Rada pro reklamu [online]. [cit. 2018-02-28]. Dostupné z: <http://www.rpr.cz>

Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání [online]. [cit. 2017-11-21]. Dostupné z: <http://www.msmt.cz/vzdelavani/zakladni-skolstvi/upraveny-ramcovy-vzdelavaci-program-pro-zakladni-vzdelavani.docx>

Volba povolání bez předsudků – Metodika projektového dne pro základní školy [online]. [cit. 2018-03-09]. Dostupné z:
https://aa.ecn.cz/img_upload/8b47a03bf445e4c3031ce326c68558ae/gender_povolani_online.pdf

Online odkazy

<https://www.youtube.com/watch?v=evjJWBcphQk>

<http://www.televiznireklamy.cz/video/KFC%20-%20Kentucky%20menu.wmv>

<http://www.tvspoty.cz/fernet-vyfouknuta-zena-na-plazi/>

<https://www.youtube.com/watch?v=tLb5OGNJXJk>

<https://www.youtube.com/watch?v=V6n1zCAIlgM>

<https://www.clovekvtisni.cz/>

<https://www.youtube.com/watch?v=nWu44AqF0iI&feature=youtu.be>

<http://www.lidskaprava.cz/student/prava-zen/interaktivni-mapy>

Seznam použitých zkratk

RVP ZV: Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání

Seznam tabulek

Tabulka č. 1 – Rozložení vlastností na negativní a pozitivní podle Lindy Brannonové

Tabulka č. 2 – Genderové imperativy podle Karin Hausen

Seznam příloh

Příloha A – Pracovní list: *Gender a reklama*

Příloha B – Pracovní list: *Žena a muž v domácnosti*

Příloha C – Obrázek: *Graf – Názory na rozdělení činností v rodině*

Příloha D – Pracovní list – *Žena a muž v domácnosti*

Příloha E – Fotografie muže a ženy, fotografie ideálního muže a ženy: *Co vidí žena a co vidí muž?*

Příloha F – Fotografie ideálního muže a ženy: *Co vidí žena a co vidí muž?*

Příloha G – Pracovní list: *Dívky a chlapci – nedokončené věty*

Příloha H – Pracovní list: *Jazyková rčení*

Příloha CH – Pracovní list: *Dívky v Afghánistánu*

Příloha I – Obrázky knih: *Genderové stereotypy v pohádkách*

Příloha J – Kartičky: *Hrajeme si s vlastnosti*

Příloha K – Seznam úkolů: *Hrajeme si s vlastnostmi*

Příloha A – Pracovní list: Gender a reklama

VŠEOBECNÉ ZÁSADY REKLAMNÍ PRAXE

1) Slušnost reklamy

- a) Reklama nesmí obsahovat tvrzení a vizuální prezentace, které by porušovaly hrubým způsobem normy slušnosti a mravnosti obecně přijímané těmi, u nichž je pravděpodobné, že je reklama zasáhne. Zejména prezentace lidského těla musí být uskutečňována s plným zvážením jejího dopadu na všechny typy čtenářů a diváků. Porušení Kodexu budou posuzována s ohledem na celkový kontext, vztah reklamy k produktu, zvolenou cílovou skupinu a použítá média.
- b) Reklama nesmí zejména obsahovat prvky snižující lidskou důstojnost.

2) Čestnost reklamy

- a) Reklama nesmí být koncipována tak, aby zneužívala důvěru spotřebitele či využívala nedostatku jeho zkušeností či znalostí, či jeho důvěřivosti.
- b) Reklama nesmí využívat podprahové vnímání spotřebitele.
- c) Reklama nesmí být skrytá, zejména nesmí předstírat, že jde o jiné způsoby šíření informací (vědecké pojednání, reportáž apod.), než je reklama.

3) Pravdivost reklamy

- a) Reklama nesmí šířit klamavé údaje o vlastním nebo cizím podniku, jeho výrobcích či výkonech. Klamavým údajem je i údaj sám o sobě pravdivý, jestliže vzhledem k okolnostem a souvislostem, za nichž byl učiněn, může uvést v omyl.
- b) Reklama nesmí na základě klamavých údajů sjednávat vlastnímu či cizímu podniku prospěch na úkor jiného.
- c) Reklama nesmí obsahovat klamavé označení zboží či služeb, které je způsobilé vyvolat mylnou domněnku, že označené zboží nebo služby pocházejí z určitého státu, určité oblasti nebo místa, nebo od určitého výrobce, anebo že vykazují zvláštní charakteristické znaky nebo zvláštní jakost.
- d) Za klamavé označení se pro účely tohoto Kodexu chápe i označení zboží nebo služeb, k němuž je připojen dodatek sloužící k odlišení od pravého původu, a to-

to označení je přesto způsobilé vyvolat o původu nebo povaze zboží či služeb mylnou domněnku.

- e) Reklama nebude považována za klamavou v případě označení zboží nebo služeb, která jsou všeobecně zažita jako údaje sloužící k označování druhu nebo jakosti zboží, pokud k ní nebude připojen dodatek způsobilý klamat o původu zboží nebo služeb.

4) Společenská odpovědnost reklamy

- a) Reklama nesmí bez oprávněného důvodu využívat motiv strachu.
- b) Reklama nesmí zneužívat předsudků a pověr.
- c) Reklama nesmí obsahovat nic, co by mohlo vést k násilným aktům nebo je podporovat.
- d) Reklama nesmí obsahovat nic, co by hrubým a nepochybným způsobem uráželo národnostní, rasové nebo náboženské cítění spotřebitelů.
- e) Reklama může užívat také tradice, zvyky a symboly, které nejsou v České republice obvyklé (například Santa Claus). Reklama ale nesmí popírat či znevažovat tradice, zvyky a symboly, které v České republice obvyklé jsou (Ježíšek, mikulášské a velikonoční zvyky apod.).

(Zdroj: Kodex reklamy Rady pro reklamu)

Příloha B – Pracovní list: Žena a muž v domácnosti

Odpověz na následující otázky, odpověď zakroužkuj nebo podtrhni:

Kdo by měl podle tebe v rodině:

a) Nakupovat potraviny?

rozhodně muž spíše muž oba stejně spíše žena rozhodně žena

b) Pečovat o děti?

rozhodně muž spíše muž oba stejně spíše žena rozhodně žena

c) Dále se vzdělávat?

rozhodně muž spíše muž oba stejně spíše žena rozhodně žena

d) Pěstovat koničky?

rozhodně muž spíše muž oba stejně spíše žena rozhodně žena

e) Finančně zajišťovat domácnost?

rozhodně muž spíše muž oba stejně spíše žena rozhodně žena

f) Být iniciativní v intimním životě?

rozhodně muž spíše muž oba stejně spíše žena rozhodně žena

g) Vařit?

rozhodně muž spíše muž oba stejně spíše žena rozhodně žena

h) Pěstovat společenské kontakty?

rozhodně muž spíše muž oba stejně spíše žena rozhodně žena

i) Starat se o rodinný rozpočet?

rozhodně muž spíše muž oba stejně spíše žena rozhodně žena

j) Zapojovat se do společenských funkcí?

rozhodně muž spíše muž oba stejně spíše žena rozhodně žena

k) Uklízet?

rozhodně muž spíše muž oba stejně spíše žena rozhodně žena

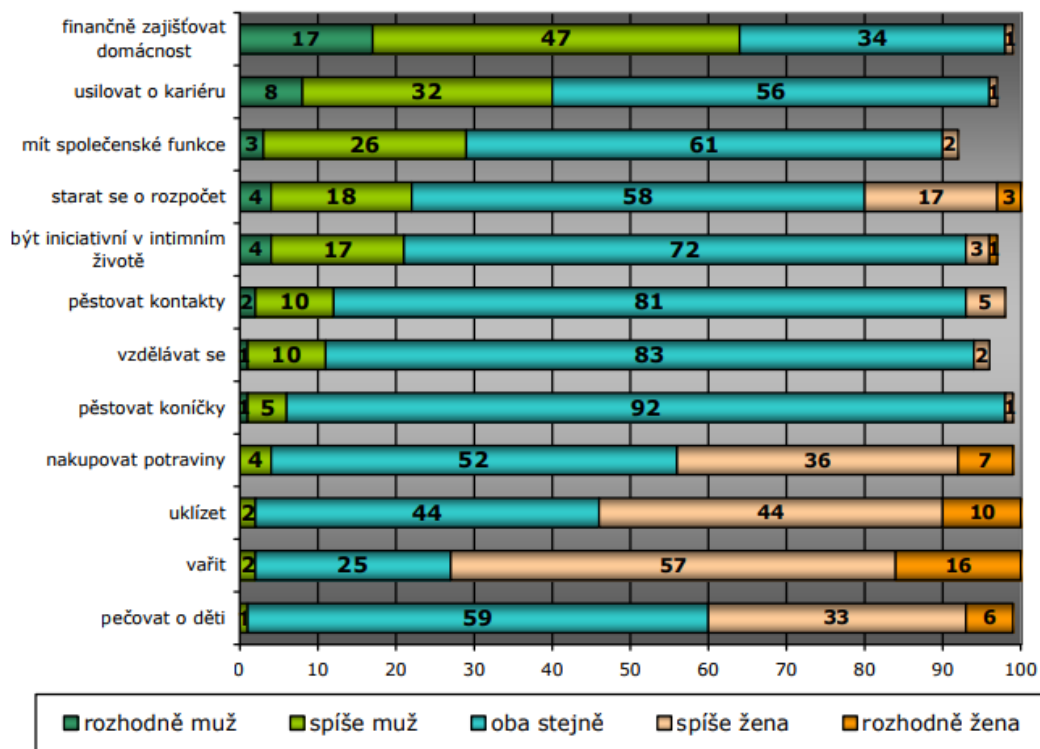
l) Usilovat o profesní kariéru?

rozhodně muž spíše muž oba stejně spíše žena rozhodně žena

Příloha C – Obrázek: Graf – Názory na rozdělení činností v rodině

ov111219b

Graf 1: Názory na rozdělení činností v rodině (v %)¹

Pozn.: Dopočet do 100 % tvoří spontánní odpovědi „nevím“. Položky jsou řazeny sestupně podle dosaženého skóre variant odpovědí „rozhodně muž“ + „spíše muž“.

Role mužů a žen – listopad 2011

Technické parametry

Výzkum:	Naše společnost, v11-11
Realizátor:	Centrum pro výzkum veřejného mínění, Sociologický ústav AV ČR, v.v.i.
Projekt:	Naše společnost – projekt kontinuálního výzkumu veřejného mínění CVVM SOÚ AV ČR, v.v.i.
Termín terénního šetření:	7. – 14. 11. 2011
Výběr respondentů:	Kvótní výběr
Kvóty:	Region (Oblasti NUTS 2), velikost místa bydliště, pohlaví, věk, vzdělání
Zdroj dat pro kvótní výběr:	Český statistický úřad
Reprezentativita:	Obyvatelstvo ČR ve věku od 15 let
Počet dotázaných:	1010
Metoda sběru dat:	Osobní rozhovor tazatele s respondentem
Výzkumný nástroj:	Standardizovaný dotazník
Otázky:	OV.4, OV.90, OV.91
Zveřejněno dne:	19. prosince 2011
Zpracovaly:	Gabriela Šamanová, Věra Musilová

Centrum pro výzkum veřejného mínění se v listopadovém šetření zabývalo rolami mužů a žen. Respondenti odpovídali na otázky ohledně rozdělení činností v rodině mezi muže a ženu a vyjadřovali se k vybraným ukazatelům úspěšnosti mužů a žen.

(Zdroj: Centrum pro výzkum veřejného mínění)

Příloha D – Pracovní list: Žena a muž v domácnosti

Tvým úkolem je provést pozorování domácích prací, které vykonávají lidé ve tvé rodině v průběhu jednoho týdne. U každé činnosti napiš celkový čas za jeden týden, po který je někým vykonávána. V dalších sloupcích uveď nejprve osoby v tvé domácnosti a u nich rozvrhni, jaké množství času se dané činnosti věnují právě oni.

Činnost	Celkový počet hodin v jednom týdnu	Osoby v domácnosti				
		Počet hodin na osobu				
Vaření						
Nakupování potravin						
Luxování a vytírání						
Utírání prachu						
Stavební práce v bytě či domě						
Zábavné aktivity s dětmi						
Drobné opravy v bytě						
Péče o auto						
Mytí nádobí						
Praní prádla						
Žehlení						
Práce na zahradě						
Pomoc s přípravou do školy						
Pomoc starým či nemocným členům rodiny						
Vyřizování úředních záležitostí						

(Zdroj: Příručka: Volba povolání bez předsudků)

Příloha E – Fotografie muže a ženy: Co vidí žena a co vidí muž?

Fotografie muže a ženy

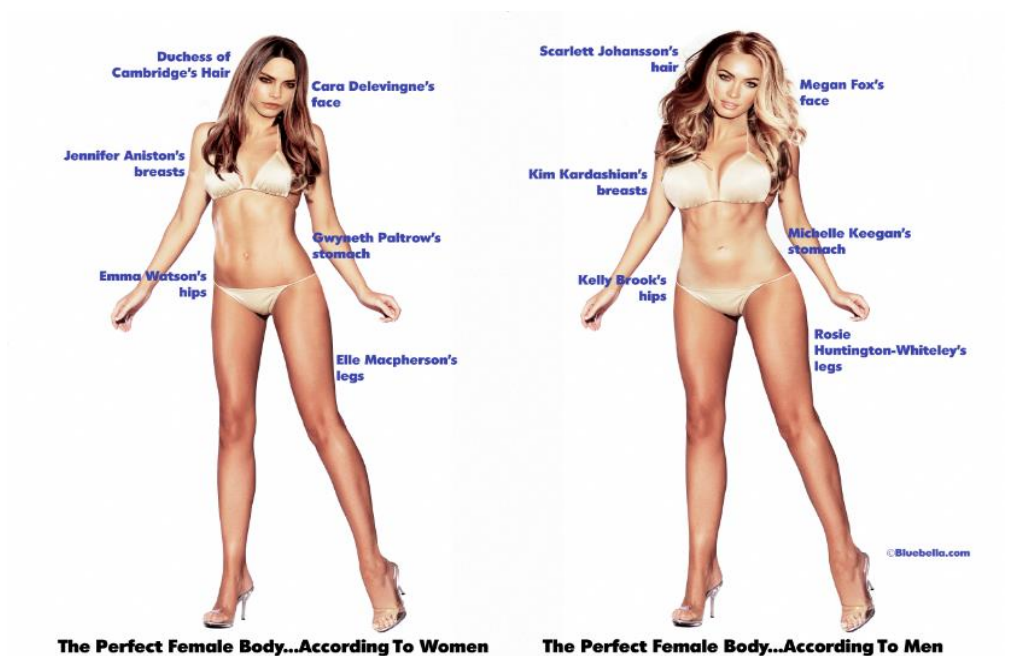
(Zdroj: <http://www.projectcasting.com/casting-calls-acting-auditions/fashion-show-open-casting-call-atlanta-male-models>)

Příloha F – Fotografie ideálního muže a ženy: Co vidí žena a co vidí muž?

Fotografie ideálního muže podle obou pohlaví

Fotografie ideální ženy podle obou pohlaví

(Zdroj: <https://www.femina.cz/sokujici-idealni-zena-pro-rok-2015-doktorka-s-tetovanim-idealni-muz-pejskar-v-kravate/>)

Příloha G – Pracovní list: Dívky a chlapci – nedokončené věty

Přečtěte si následující začátky vět a napište jejich dokončení. Zkuste nejprve o obsahu příliš nepřemýšlet, napište první dokončení, které vás po přečtení napadne – napište tolik doplnění, kolik dokážete vytvořit.

Holky to mají v životě těžké, protože.....

Kluci to mají v životě těžké, protože.....

Holky to mají v životě lehké, protože.....

Kluci to mají v životě lehké, protože.....

Holky by neměly.....

Kluci by neměli.....

Holky by měly.....

Kluci by měli.....

Příloha H – Pracovní list: Jazyková rčení

Přečti si následující výroky. Vyber si jeden z nich a odpověz na otázky, které jsou uvedené pod seznamem výroků. Výrok, ke kterému se vztahují tvoje odpovědi, zakroužkuj.

Seznam výroků:

- *Za vším hledej ženu.*
- *Nebud' baba.*
- *Chlapi nepláčou.*
- *Kam ani čert nemůže, nastrčí ženu.*
- *Běda mužům, kterým žena vládne.*
- *Muži nechápou ženy.*
- *Muž je lovec.*
- *Muži jsou z Marsu, ženy z Venuše.*
- *Žena je strážkyně rodinného krbu.*
- *Muž je hlavou rodiny a žena krkem, který hlavou hýbe.*

Seznam otázek:

- 1) *Jaký je podle tvého názoru význam daného výroku. Co znamená?*
- 2) *V jakých situacích můžeš daný výrok slýchávat?*
- 3) *Jak myslíš, že daný výrok pravděpodobně vznikl?*
- 4) *Odpovídá podle tvého názoru výrok skutečnosti? Je pravdivý, nebo nepravdivý?*
- 5) *Myslíš, že se může výrok někoho urazit, je proti někomu namířen?*

Příloha CH – Pracovní list: Dívky v Afghánistánu

V Afghánistánu je více než 80 % žen negramotných. Situace se zlepšuje jen pozvolna a bude trvat několik generací, než ženy ve čtení a psaní doženou muže. Rošangol se před dvěma lety vrátila z uprchlického tábora do rodného Karabachu. Je jí možná 40, možná 50 let. Přesně zná svůj věk v Afghánistánu málokdo. „Moc jsem si v dětství přála chodit do školy. Rodiče mě ale do ní nemohli posílat. Byla příliš daleko a za výuku se muselo platit. Navíc do té školy žádné dívky nechodily,“ vzpomíná Rošangol, jejíž manžel za války zemřel, a ona tak zůstala sama s devíti dětmi – pěti syny a čtyřmi dcerami.

Rošangol své dcery do školy neposílá. Nejbližší škola, společná pro několik vesnic, je totiž vzdálená hodinu cesty pěšky. „Tak daleko dcery nepustím, vždyť mi je někdo unese. Také bych neměla doma nikoho k ruce. Co by potom chlapci po návratu ze školy jedli?“ vypočítává Rošangol. Navíc za negramotnou dívku ženich zaplatí rodině stejně jako za tu, která číst a psát umí. Rošangol však přiznává, že kdyby byla škola přímo ve vesnici, dcery by do ní posílala.

Za vlády Talibanu dívky nesměly do škol chodit vůbec, nyní nejsou na rekonstrukce ani výstavbu nových budov peníze. Do většiny z existujících škol tedy chodí pouze chlapci, dívky toužící po vzdělání jsou odkázány na stany, nebo se dokonce učí jen tak v zahradách pod stromy. Pokud dívčí školy vzniknou, stávají se často terčem útoků bojovníků Talibanu, zejména na jihu a východě země. Vzdělání je trnem v oku nejen fundamentalistům bojujícím proti ženské snaze uplatnit se jinak než jako hospodyně, ale i části mužů řídicích se tradičním rozdělením rolí. Problém tak nespočívá pouze v nedostatku škol, ale také v přístupu mužů, kteří vzdělání pro ženy za potřebné nepovažují.

„Není pro mne důležité, aby mé dcery uměly číst a psát. Musejí se hlavně dobře vdát, aby jejich rodiny nehladověly,“ říká Favzija. Její manžel spokojeně přikyvuje. „Pro chlapce má vzdělání význam. Najdou si díky němu lepší zaměstnání. Když to syn dotáhne třeba až na učitele, rodiče z celé vesnice se mu budou skládat na plat. Dívky ale mají jiné problémy,“ vysvětluje Favzija. Hlavním posláním většiny afghánských žen je porodit dostatek potomků, kteří by se o rodiče ve stáří postarali. Vzhledem k tomu, že

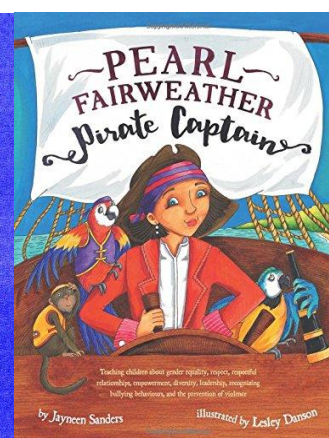
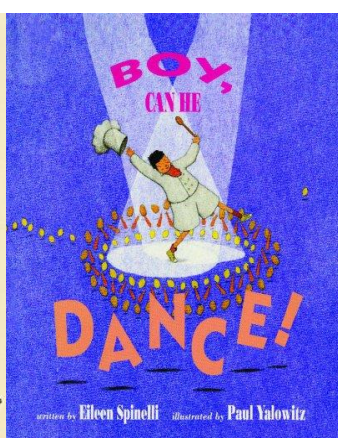
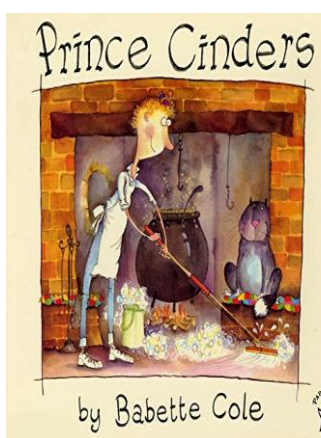
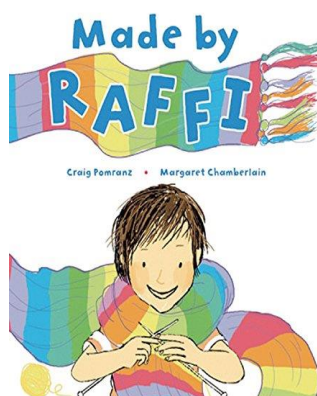
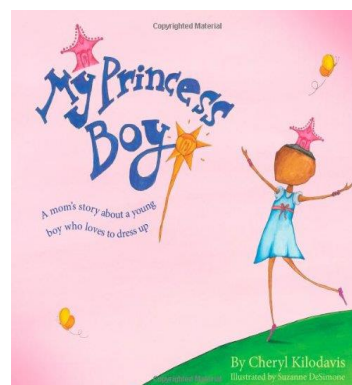
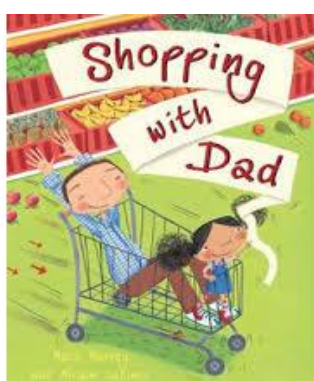
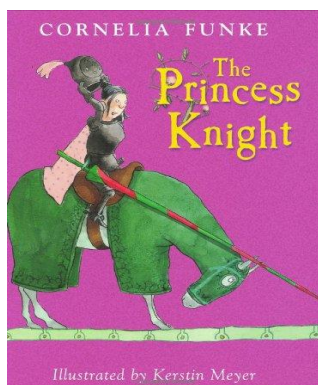
průměrný věk Afghánců je jen kolem pětáctyřiceti let, většinu života je žena těhotná nebo se stará o miminko.

Na vesnici, kde nejsou k dostání noviny, není tam elektřina a lidé doma nemají kromě koránu jedinou knihu, potřebu naučit se číst a psát cítí málokdo. V zapadlých oblastech je mnohem palčivějším problémem neznalost základních pravidel týkajících se hygieny. Programy některých humanitárních organizací jsou proto zaměřené nejen na výstavbu dívčích škol, ale také na seznamování vesničanů s tím, jak dodržovat hygienu. Není žádnou výjimkou, když mladé matky omývají zeleninu pro své děti v potoce, ze kterého pije dobytek a do kterého stékají fekálie z celé obce. Ženy nevědí, že tak své děti řadí mezi ty, které se nedožijí pěti let. Afghánistán zaujímá v úmrtnosti dětí do pěti let čtvrté místo na světě.

Nápad stavět dívčí školy vzešel z aktuální potřeby a poptávky v Afghánistánu, kde je těchto zařízení velký nedostatek. Afghánská vláda dívčí školy podporuje. Nejsou však na ně prostředky. O pomoc jsou proto žádány humanitární organizace, mimo jiné i Člověk v tísni. Tato organizace zahájila projekt stavby několika dívčích škol. Škola v Langar Khaně je po Madanu, postaveném loni ve vesnici Pul-i Chumli, druhou stavbou, kterou se v rámci projektu zatím podařilo dokončit. Stála zhruba 1,8 milionu korun a umožní takřka šesti stovkám dívek získat vzdělání v důstojných podmínkách. „Vzdělání se u nás bude nyní více rozšiřovat, neboť vzdělané dívky, jež jednou budou matkami, budou chtít, aby i jejich děti chodily do školy,“ řekl v den zahájení ředitel nové školy.

(Zdroj: Text byl sestaven za použití článku Petry Procházkové „Mnoho dívek o vzdělání stále jen sní“ a článku Jana Pavelky „Výchova dívek v Afghánistánu“. Oba články byly publikovány na www.infoservis.net v květnu 2005)

Příloha I – Obrázky knih: Genderové stereotypy v pohádkách

(Zdroj: https://www.goodreads.com/list/show/34011.Children_s_Books_that_Break_Gender_Stereotypes)

Příloha J – Kartičky: Hrajeme si s vlastnostmi

Napiš na kartičky alespoň tři vlastnosti, které jsou podle tvého názoru typicky mužské a typicky ženské. Tyto kartičky nalepte do příslušných sloupců, které jsou připraveny na tabuli. V této fázi o dané problematice nediskutujte.

Vlastnosti typicky mužské:

Vlastnosti typicky ženské:

Příloha K: Seznam úkolů: Hrajeme si s vlastnostmi

Seznam úkolů pro jednotlivé skupiny:

Skupina 1: *Jaké výhody přináší mužům „mužské vlastnosti“ či okolím očekávaná přítomnost těchto vlastností?*

Skupina 2: *Jaké nevýhody nebo omezení přináší mužům „mužské vlastnosti“ či okolím očekávaná přítomnost těchto vlastností?*

Skupina 3: *Jaké výhody přináší ženám „ženské vlastnosti“ či okolím očekávaná přítomnost těchto vlastností?*

Skupina 4: *Jaké nevýhody nebo omezení přináší ženám „ženské vlastnosti“ či okolím očekávaná přítomnost těchto vlastností?*